

Χάρισμα και Ίερωσύνη ὑπὸ μία ἐκκλησιολογικὴ προοπτικὴ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ*

1. Χάρισμα και Ίερωσύνη στὴν ἀποστολικὴ παράδοση

Ἡ ἄρρηκτη συζυγία τοῦ Υἱοῦ και τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στοῦ ὄλο μυστήριο τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας ἀπὸ τῆ δημιουργία τοῦ ὑλικοῦ κόσμου μέχρι τὴν ἐσχατολογικὴ τῆς τελείωση ἐκφράζει στὴ βιβλική, τὴ λειτουργικὴ και τὴν πατερικὴ παράδοση τόσο τὴν *ἀλληλέγγυα λειτουργία*, ὅσο και τοὺς *διακριτοὺς ρόλους* τοὺς στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ἀλληλέγγυα αὐτὴ λειτουργία τῶν διακριτῶν ρόλων στὴν ἄρρηκτη συζυγία τοῦ Υἱοῦ και τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχει ὡς κοινὸ και ἀμετάθετο τρόπο ὄχι μόνο τὴν *Ἐνανθρώπηση* τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ και τὸν ὄλο *Ἐπίγειο βίος τοῦ Χριστοῦ* μέχρι τὴν ἀνάληψη του στοὺς οὐρανοὺς, ἀλλὰ και τὴν *Ἐπιφοίτηση* τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στοὺς ἀποστόλους και στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία Του κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ὥστε νὰ βεβαιώνεται συνεχῶς και νὰ φανερόνεται *μέ ὄρατὸ τρόπο* στὴ θεία Εὐχαριστία ἡ ἀδιάλειπτη ἐνεργὸς και *πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ* στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας Του «*ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*», ἦτοι «*ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ*» ὁ Χριστὸς στὴν ἐνδοξη δεῦτερη παρουσία του¹.

Ὁ ἴδιος λοιπὸν ὁ Χριστὸς καθόρισε *τοὺς λόγους και τοὺς τρόπους* ὄρατῆς βεβαιώσεως τῆς πραγματικῆς παρουσίας του στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία, με τὴ συνεργία πάντοτε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἦτοι με τὴν παραχωρηθεῖσα στοὺς ἀποστόλους ἐξουσία του μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάσταση και πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάληψή του², γιὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου, νὰ βαπτίζουν τοὺς πιστεύοντες, νὰ χειροτονοῦν τοὺς διαδόχους τοὺς, νὰ καθιστοῦν τὸ μόνιμο ἱερατεῖο και νὰ συγκροτοῦν τὶς τοπικὲς χριστιανικὲς κοινότητες, ἡ ὁποία ἐνερ-

---

* Ὁ Βλάσιος Φειδᾶς εἶναι Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. *Α΄ Κορ.* 11, 26.

2. *Ματθ.* 28,12-20. *Ἰω.* 20, 21-23. *Πράξ.* 1,7-8.

γοποιήθηκε με την *Ἐπιφοίτηση* τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς³. Ἡ ἐνεργοποίηση αὐτῆ συνδέθηκε ἄρρηκτα μετὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους κατὰ τὸν *Μυστικὸ Δεῖπνο* νὰ τὸν τελοῦν συνεχῶς ὡς εὐχαριστιακὸ δεῖπνο γιὰ νὰ διατηρήσουν πάντοτε ζωντανὴ καὶ ὄρατὴ τὴν «ἀνάμνησιν» τῆς πραγματικῆς παρουσίας του στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας⁴.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ αὐτῆ, τὸ μεγαλύτερο χάρισμα τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἐκκλησία του, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ἡ ἀπόδοση τῆς δικῆς του ἐξουσίας στοὺς ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους τους στὴν ἀποστολικὴ αὐθεντία τῆς ἐπισκοπῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητη γιὰ τὴν τέλεση, τὴ βεβαίωση καὶ τὴ φανέρωση τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ βάθους ὅχι μόνο τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀδιάκοπη ἐπομένως συνέχεια τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τάξεως στὴν ἐπισκοπικὴ αὐθεντία ἀποτελοῦσε συγχρόνως καὶ τὴν ἀδιαμφισβήτητὴ ἐγγύηση τῆς ἀδιάκοπης συνέχειας τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως τόσο στὴν πίστη, ὅσο καὶ στὴν ὅλη μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, γι' αὐτὸ ὁ Λούθηρος ἀπέρριπτε κατηγορηματικῶς τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, ἐπειδὴ, ὅπως ἔγραφε στὸν βασιλιὰ τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκο, αὐτὸ γεννάει ὅλα τὰ ἄλλα μυστήρια.

Στὸ βασικὸ, σταθερὸ καὶ ἀμετάθετο αὐτὸ θεολογικὸ πλαίσιο εἶναι δυνατὴ ἡ ὀρθὴ ἀξιολόγηση τῆς προβληθείσας στὴν προτεσταντικὴ θεολογία τῶν νεωτέρων χρόνων ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ λουθηρανὸ θεολόγο *A. v. Harnack* αὐθαίρετης θεωρίας γιὰ τὴ δῆθεν διχοτομικὴ διάκριση ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς ἤδη χρόνους μιᾶς ὑπερέχουσας οἰκουμενικῆς τάξεως περιοδευτῶν χαρισματούχων χωρὶς ἱερατικὴ ἐξουσία (ἀποστόλων, προφητῶν, εὐαγγελιστῶν, διδασκάλων κ.ἄ.) ἔναντι μιᾶς κατώτερης τάξεως τῶν μὴ χαρισματούχων μελῶν τοῦ μονίμου τοπικοῦ ἱερατείου σὲ κάθε συγκεκριμένη τοπικὴ ἐκκλησία (ἐπίσκοποι-πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι). Βεβαίως, οἱ ἡγέτες τῆς προτεσταντικῆς Μεταρρυθμίσεως ἀπέρριψαν ὅχι μόνο τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, ἀλλὰ γενικῶς καὶ τὴν ἄρχιερατικὴ ἐξουσία τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων περιοδευτῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὴν ἀποστολικὴ καὶ τὴ μεταποστολικὴ ἐποχὴ.

Ἡ ἐπιλογὴ τους αὐτῆ κρινόταν ἀναγκαία γιὰ νὰ ἀπορρίψουν προφανῶς τόσο τὴν *παπικὴ*, ὅσο καὶ τὴν *ἀποστολικὴ διαδοχὴ* τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας, γι' αὐτὸ ἀφ' ἑνὸς μὲν κατέτασσαν τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς συνεργούς τους

3. Πράξ. 2,1-4.

4. Ματθ. 26,26-29, Μάρκ. 14, 22-25. Λουκ. 22,14-20. Ἰω. 6, 47-58. Α' Κορ. 10,15-17. 11, 23-29.

(προφήτες, διδασκάλους, ευαγγελιστές κ.ά.) στην προτεινομένη υπερέχουσα οικουμενική τάξη των χαρισματόχων, αφ' ετέρου δέ διαπίστωσαν ότι στην καινοδιαθηκική δομή του τοπικού ιερατείου (ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι) δὲν ὑπάρχει ὁ ἐπίσκοπος τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ A. v. Harnack ἀναζήτησε ἐρείσματα τῆς θεωρίας του στὴν παύλεια διδασκαλία γιὰ ὄλους τοὺς λαμβάνοντες τὸ Βάπτισμα χαρισματόχους πιστοὺς, ἀφοῦ εἶχε ἤδη γίνει ἀκρίτως δεκτὸς ὁ ὀξύς διαχωρισμὸς τῆς χωρὶς ἀρχιερατικῆ ἐξουσίας οἰκουμενικῆς τάξεως χαρισματόχων ἀπὸ τῆ χωρὶς χάρισμα κατώτερη τάξη τοῦ μονίμου ιερατείου τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν (ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι), οἱ ὅποιοι μάλιστα δὲν ἦταν φορεῖς τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ Β' αἰώνα μ.Χ.

Βεβαίως, ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς δὲν ἐκφράζει τὴ σχετικὴ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου γιὰ τὴν ποικιλία τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος: «Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ... διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν... Καὶ οὗς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεῦτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. Μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφήται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις; μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι; ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα»⁵.

Εἶναι λοιπὸν προφανὲς ὅτι τὸ σημαντικὸ αὐτὸ κείμενο ἐκφράζει πρᾶγματι τόσο τὴν ποικιλία, ὅσο καὶ τὴ σπουδαιότητα τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὰ μέλη τοῦ ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, τὰ ὅποια ὁμως κατατάσσει σὲ μία ἱεραρχημένη τάξη, γι' αὐτὸ προέτεινε στοὺς πιστοὺς νὰ προτιμοῦν τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα ὡς σημαντικότερα γιὰ τὴν ἁρμονικὴ λειτουργία τοῦ ὅλου σώματος κάθε τοπικῆς ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις, ὁ A. v. Harnack, μὲ ἐρέθισμα τὴν ἀνέγερση τοῦ κατηχητικοῦ πονηματίου τῆς Διδαχῆς (75-85 μ.Χ.), χρησιμοποίησε ἀκρίτως καὶ ἐρμήνευσε ἐσφαλμένως τὸ ἀνωτέρω σημαντικὸ

5. Α' Κορ. 12,1-31. Πρβλ. Ρωμ. 12, 3-8. Ἐφεσ. 2,18-22.4, 10-12. Πράξ. 13,1-3. 15,27-32. Α' Τιμ. 1,18. 4,14. Β' Τιμ. 1,6. Τίτ. 3,12-14.

κείμενο τῆς ἱεραρχημένης τάξεως τῶν “*κρειπτόνων χαρισμάτων*” ἀπὸ τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς *ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ*⁶. Συνεπῶς, ἡ πλασματικὴ θεωρία του κτίθηκε ἀναγκαία, ἀφ’ ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ προβάλλῃ τὸν ὀξὺ διχοτομικὸ διαχωρισμὸ μεταξὺ μιᾶς δῆθεν ὑπερέχουσας οἰκουμενικῆς τάξεως τῶν χαρισματούχων (*προφητῶν εὐαγγελιστῶν*) καὶ μιᾶς δῆθεν κατώτερης τάξεως τοῦ μονίμου τοπικοῦ ἱερατείου (*ποιμένων καὶ διδασκάλων*), ἀφ’ ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ ἀπορρίψῃ τὴν ἐνοχλητικὴ γιὰ τὴν προτεσταντικὴ θεολογία ἀδιάκοπη συνέχεια τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν ἐπισκόπων στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι ὁμως προφανεῖς οἱ σοβαρὲς ἀδυναμίες τῆς πλασματικῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ ὅπωςδῆποτε ἀβάσιμης θεολογικῆς θεωρίας τοῦ *A. v. Harnack* ὄχι μόνον γιὰ τὴν προφανῶς *ἐσφαλμένη ἀποσύνδεση τῆς Ἱερωσύνης ἀπὸ τὰ «κρειπτόνα χαρίσματα»*, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παντελῶς ἀβάσιμη ἐρμηνεία τῶν χρησιμοποιηθέντων χωρίων τῆς παύλειας διδασκαλίας περὶ τῆς διαδοχῆς τῶν ἀποστόλων στὴν ἀποστολικὴ λειτουργία τῆς ἐπισκοπῆς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἀναζήτησε πρόσθετα ἐρείσματα στὶς σχετικὲς μαρτυρίες τῆς Διδαχῆς γιὰ τὴν τάξη τῶν *περιοδευτῶν προφητῶν* κατὰ τὴν πρώιμη μεταποστολικὴ ἐποχὴ (70-100 μ.Χ.), οἱ ὁποῖες ἐπιλέγονται αὐθαίρετως καὶ ἐρμηνεύονται ἀκριτίως γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν πλασματικὴ θεωρία του, ἀφοῦ ἤδη ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, *ὡς προφῆτες τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας*⁷, ἐπιλέχθηκαν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα γιὰ τὴν πρώτη ἀποστολικὴ περιοδεία στὰ ἔθνη, στὴν ὁποία χειροτονοῦσαν γιὰ τὶς ἰδρυνόμενες στὴν Κύπρο καὶ στὶς ἐπαρχίες τῆς Μ. Ἀσίας τοπικὲς ἐκκλησίες τὸ *μόνιμο* τοπικὸ ἱερατεῖο (*ἐπισκόπους καὶ διακόνους*).

Ἐν τούτοις, μετὰ ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ σύνοδο (49 μ.Χ.), ὁ ἀπόστολος Παῦλος χειροτονοῦσε καὶ τοὺς ἀξιολογωτέρους ἀπὸ τοὺς μαθητὲς καὶ συνεργάτες τους, ἀλλ’ ὁμως ὄχι μόνον γιὰ τὸ *μόνιμο* τοπικὸ ἱερατεῖο μιᾶς τοπικῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ τοὺς ἀπέδιδε καὶ τὴν ἀποστολικὴ *αὐθεντία* νὰ κηρύσσουν κατ’ ἐντολήν του τὸ Εὐαγγέλιο, νὰ χειροτονοῦν τὸ ἱερατεῖο τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, νὰ ἐκπροσωποῦν τὸν ἀπόστολο στὶς ἀνατιθέμενες ἀποστολές, νὰ κοινοποιοῦν τὶς ἀποφάσεις καὶ νὰ στηρίζουν τὶς τοπικὲς ἐκκλησίες του στὶς περιοχὲς εὐθύ-

6. Ἐφεσ. 4,10-12.

7. Πράξ. 13, 1-3.

νης του ἀποστόλου, ἀλλ' ὅμως πάντοτε στοῦ συγκεκριμένου πλαίσιο τῆς ἐντολῆς του καὶ πάντοτε κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἀποστολική του αὐθεντία.

Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἀποκοτῶν ἰδιαίτερη βαρῦτητα οἱ μαρτυρίες στὶς δύο Ἐπιστολές τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς τὸν ἐκλεκτὸ μαθητὴ καὶ συνεργό του Τιμόθεο τόσο γιὰ τὴν ἐπιλογή, ὅσο καὶ γιὰ τὴ χειροτονία του στὴν ἀποστολικὴ λειτουργία τῆς ἐπισκοπῆς: γι' αὐτὸ τονίζει ὅτι μὲ τὴ χειροτονία «*ταύτην τὴν παραγγελίαν (=τὴν καταδίκη τῶν «ἐτεροδιδασκαλιῶν») παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σε προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς (=προφητεῖαις) τὴν καλὴν στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν...*»⁸. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, στὴν πρώτη Ἐπιστολὴ του ζητεῖ ἀπὸ τὸν Τιμόθεο νὰ στηρίξῃ τοὺς πιστοὺς τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, μὲ τὴν πληρέστερη μάλιστὰ ἀξιοποίηση τοῦ «*χάρισματος*» τῆς χειροτονίας του: «*Ἔως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χάρισματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου*»⁹. Στὴν χειροτονία αὐτὴ ἀναφέρεται καὶ ἡ σχετικὴ μαρτυρία τῆς δεύτερης Ἐπιστολῆς του, στὴν ὁποία προτρέπει μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση τὸν μαθητὴ του Τιμόθεο νὰ ἀναθερμάνῃ τὸ ληφθὲν κατὰ τὴν χειροτονία του χάρισμα γιὰ νὰ παραμείνῃ πιστὸς στὴν παρακαταθήκη τῆς παραδεδομένης πίστεως: «*Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμνησκῶ σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου*»¹⁰.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι τὸ ἰδιαίτερο χάρισμα τοῦ Τιμοθέου συνδεόταν ἀρρηκτικῶς μὲ τὴ χειροτονία του ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, μὲ τὴ συναίνεση προφανῶς καὶ τοῦ τοπικοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι τόσο τὸ χάρισμα, ὅσο καὶ ἡ χειροτονία ἐξέφραζαν τὴ «*διὰ προφητείας*» ἀπαραίτητη συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὄχι μόνο γιὰ τὴ μετάδοση τῆς ἐξαιρετικῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότερη συνδρομὴ του στοῦ ἀποστολικὸ ἔργο, ἥτοι κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ἐπιλογῆς ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ Βαρνάβα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν ἐθνῶν¹¹. Προφανῶς, ἡ ἐπιλογή τοῦ Τιμοθέου ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, γιὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν «*παραγγελίαν*» νὰ προστατεύσῃ τὴν τοπικὴ ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου ἀπὸ τὴν ἀπειλή τῶν ποικίλων «*ἐτεροδιδασκαλιῶν*»,

8. Τιμ. Α' 1, 18-19.

9. Τιμ. Α' 4, 13-14.

10. Τιμ. Β' 1, 6.

11. Πράξ. 13, 1-3.

όφειλόταν στην ήδη επανειλημμένη ενέργεια του ἁγίου Πνεύματος για τὴν ὀρθὴ ἐπιτέλεση τῶν ἀνατιθεμένων σὲ αὐτὸν καθηκόντων («κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σέ προφητείας»), γι' αὐτὸ χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο γιὰ νὰ ἔχη καὶ τὴν ἀποστολικὴ αὐθεντία γιὰ τὴν πιστὴ ἀνταπόκριση στὴν «παραγγελίαν» καὶ στὶς ἄλλες ἀποστολές του.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ ἀπόστολος Παῦλος ζήτησε ἀπὸ τὸν εὐρισκόμενο στὴν Κρήτη μαθητὴ του *Τίτο* ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ ἄμέσως στὴ Νικόπολη, ὅπου θὰ παρέμενε τὸν χειμῶνα, γι' αὐτὸ θὰ ἀπέστειλε στὴν Κρήτη ὡς ἀντικαταστάτη του τὸν Ἀρτεμῖ ἢ τὸν Τυχικό, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀποστείλῃ ἐπίσης ἄμέσως («σπουδαίως») «*Ζηναὶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶ, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ*»¹², προφανῶς γιὰ νὰ τοὺς χειροτονήσῃ, ὥστε νὰ μάθουν «*καλῶν ἔργων προϊστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὄσιν ἄκαρποι*». Συνεπῶς, εἶναι παντελῶς ἀβάσιμη ἡ χρηστικὴ προτεσταντικὴ σύνδεση τοῦ χαρίσματος τοῦ Τιμοθέου μόνο μὲ τὸ Βάπτισμα, ἥτοι ὄχι μόνο γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴ χειροτονία του ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο ὡς *μία ἀπλή χειροθεσία* γιὰ τὴν ἀνάθεση τῆς συγκεκριμένης ἀποστολῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀπορρίψουν ὅποιαδήποτε σύνδεση τοῦ χαρίσματος μὲ τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, ἀφοῦ εἶχε ἤδη ἀποδυναμωθῆ ἡ ἐνθουσιαστικὴ τάση τῶν χαρισματῶν πιστῶν ἀπὸ τὶς ἀκραίες ἐπιλογές τους, γι' αὐτό, ὁ ἀπόστολος Παῦλος χρησιμοποιεῖ μόνο δύο φορὲς τὸν ὄρο «*χάρισμα*» στὰ τελευταῖα ἔργα του καὶ πάντοτε μόνο σὲ ἄρρηκτη σύνδεση μὲ τὴ μυστηριακὴ χειροτονία στὴν ἀποστολικὴ αὐθεντία τῆς ἐπισκοπῆς.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι ἡ *τάξις τῶν Προφητῶν* τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας δὲν ἦσαν ἀπλοὶ περιοδευτὲς κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, ἥτοι χωρὶς ἱερατικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ οὔτε ἀπλᾶ μέλη τοῦ τοπικοῦ ἱερατείου, ὅπως ἄλλωστε δὲν ἦσαν ἀπλᾶ μέλη καὶ οἱ «*ἡγούμενοι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς*» προφῆτες τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων Ἰούδας καὶ Σίλας, οἱ ὁποῖοι «*καὶ αὐτοὶ προφῆτες ὄντες*» ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴν σύνοδο τόσο γιὰ νὰ ἐπιδώσουν τὴν ἀπόφαση καὶ νὰ ἐξηγήσουν τὴν καθοριστικὴ σημασία τῆς μὴ τηρήσεως στοὺς χριστιανούς ὅλων τῶν διατάξεων τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ γιὰ νὰ «*ἐπιστηρίζουν*» τοὺς ἀντιδρῶντες ἰουδαιοχριστιανούς τῆς Ἀντιοχείας¹³.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὶς μαρτυρίες τῶν *Πράξεων*, ἡ *τάξις τῶν προφητῶν* ἦταν ἤδη *μία* καθιερωμένη ἐξέχουσα τάξις στὶς τοπικὲς ἐκκλησίες Ἱεροσολύ-

12. *Τίτ.* 3,12-14.

13. *Πράξ.* 15, 22, 32.

μων και Ἀντιοχείας, ἡ ὁποία δὲν ἀνήκε στὴν τάξη τοῦ τοπικοῦ ἱερατείου (πρεσβυτέρους ἢ ἐπισκόπους καὶ διακόνους), ἀλλ' οὔτε καὶ στὴν τάξη τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπιλεγῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ ἦσαν ὅλοι μαζί καὶ καθένας χωριστὰ οἰκουμενικοὶ ἐπίσκοποι τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ὡς αὐτόπτες καὶ αὐτήκοοι μάρτυρες τοῦ ἐπιτελεσθέντος ἔργου κατὰ τὸν ἐπίγειο βίον του, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση βεβαίως τοῦ ἀποσταλέντος σὲ αὐτοὺς ἀγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς¹⁴. Βεβαίως, οἱ ἀνήκοντες στὴν τάξη τῶν προφητῶν, καίτοι δὲν εἶχαν ἐπιλεγῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ, ἐν τούτοις ἦσαν, ὡς μαθητὲς καὶ συνεργοὶ τῶν ἀποστόλων, αὐτήκοοι μάρτυρες τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων, γι' αὐτὸ οἱ δοκιμότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἐπελέγοντο καὶ λάμβαναν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους μὲ μυστηριακὴ χειροτονία τὴν ἀποστολικὴ ἐξουσία, μὲ τὴν συνεργία πάντοτε τοῦ ἀγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ ἔργο τῶν ἀποστόλων ὡς περιοδευτές - ἀπεσταλμένοι τους στὶς τοπικὲς ἐκκλησίες τῆς ὀριζομένης ἀπὸ αὐτοὺς σὲ κάθε ἀποστολὴ εὐρύτερης περιοχῆς, σὲ μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὀρίσθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους καὶ ὡς διάδοχοί τους.

Συνεπῶς, ὡς φορεῖς τῆς ἐξουσίας αὐτῆς εἶχαν τὸ ἀποστολικὸ δικαίωμα νὰ προβαίνουν κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀποστόλου καὶ σὲ χειροτονία τοῦ τοπικοῦ ἱερατείου, τὸ ὁποῖο δὲν εἶχαν βεβαίως τὰ μέλη τοῦ τοπικοῦ ἱερατείου ἢ οἱ χαρισματοῦχοι πιστοί, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὶς σχετικὲς μαρτυρίες τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου λ.χ. πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς μαθητὲς καὶ συνεργοὺς του Τιμόθεο καὶ Τίτο. Οἱ μαρτυρίες λοιπὸν αὐτὲς εἶναι πολὺ σημαντικὲς τόσο γιὰ τὴν εἰδικότερη σημασία τῆς ἀποστολικῆς χειροτονίας τους, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἰδιαίτερη σχέση τους μὲ τὴν τάξη τῶν προφητῶν στὴν ὑποστήριξη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου, ἀφοῦ οἱ χειροτονοῦμενοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἐκλεκτοὶ («ἐλλόγμιοι») καὶ δόκιμοι («δεδοκιμασμένοι») μαθητὲς καὶ συνεργοὶ τῶν ἀποστόλων στελέχωναν τὴν τάξη τῶν προφητῶν.

Οἱ χειροτονημένοι ἐπομένως συνεργοὶ τῶν ἀποστόλων διαδέχθηκαν τοὺς ἀποστόλους ὡς περιφερειακοὶ ἐπίσκοποι (Συρίας, Μ. Ἀσίας, Ἀχαΐας, Κρήτης, Μακεδονίας, Δαλματίας κ.ἄ.), ἤτοι μέχρι τὴν ἐγκατάστασή τους στὴν μητέρα ἐκκλησία τῆς περιοχῆς εὐθύνης τους (Ἀντιόχεια, Σμύρνη, Ἐφεσο, Κόρινθο, Γόρτυνα, Θεσσαλονίκη, Δυρράχιο κ.ἄ.), ὁπότε χειροτόνησαν ἐπισκόπους στὶς ἄλλες τοπικὲς ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς, χωρὶς ὅμως νὰ παύσουν νὰ μεριμνοῦν γι' αὐτὲς, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὶς περίφημες Ἐπιστολὲς τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸν

14. Ἰω. 15,16, 26-27. 16, 12-14. 17, 18-19 κ.ἄ.

Πολύκαρπο Σμύρνης και πρὸς τὶς πλησιόχωρες στὴ Σμύρνη τοπικὲς ἐκκλησίες τῆς Μ. Ἀσίας (107 μ.Χ.).

Ὁ ἐπίσκοπος λοιπὸν καθίστατο μὲ τὴ χειροτονία του εἰς «τύπον» καὶ «τόπον» Χριστοῦ στὴν τοπικὴ του ἐκκλησία, ἐπειδὴ ἦταν κατ' ἀποστολικὴ διαδοχὴ φορέας τῆς ἐξουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποτελοῦσε, αὐτὸς καθ' αὐτόν, τὴν ὁρατὴ βεβαίωση τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὴ θεία Εὐχαριστία καὶ στὴν ὅλη λειτουργία τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας, γι' αὐτὸ ὁποιοσδήποτε περιφρονοῦσε τὸν ἐπίσκοπο προσέβαλλε τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Ἡ ὁποιαδήποτε λοιπὸν ἀντίθετη πλασματικὴ θεολογικὴ θεωρία εἶναι ὄχι μόνο παντελῶς ἀβάσιμη, ἀλλὰ καὶ προφανῶς ἐσφαλμένη, ἀφοῦ προσκρούει σὲ ὅλες τὶς σχετικὲς μαρτυρίες τῆς ἀποστολικῆς καὶ μεταποστολικῆς ἐποχῆς¹⁵.

Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἐντάσσεται ἡ σπουδαία καὶ πολύτιμη Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐκκλησία τῆς Κορίνθου τοῦ ἀποστολικοῦ μαθητῆ Κλήμεντος, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τὴν ἀποστολικὴ χειροτονία καὶ ἀσκοῦσε, κατὰ τὸν Εἰρηναῖο Λυῶνος, τὴν ἀποστολικὴ ἀυθεντία στὴν περιοχὴ τῆς Ἰταλίας, ὡς «ἑωρακῶς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκῶς αὐτοῖς καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν ἔχων»¹⁶. Πράγματι, ὁ σύγχρονός του Ἐρμᾶς ἀναφέρει στὴ σχετικὴ Ὅραση τοῦ ἔργου του Ποιμῆν ὅτι ἔλαβε ἀπὸ τὴ γηραιὰ Κυρία τρία βιβλία καὶ τὴν ἐντολὴ τὸ ἕνα μὲν νὰ τὸ ἀναγνώσῃ ὁ ἴδιος στὴ Ρώμη, «μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας», τὸ ἄλλο νὰ τὸ δώσῃ στὴ Γραπτὴ, γιὰ νὰ διδάξῃ τὶς χῆρες καὶ τὰ ὄρφανά, καὶ τὸ τρίτο στὸν Κλήμεντα, γιὰ νὰ τὸ ἀποστείλῃ «εἰς τὰς ἕξω πόλεις, ἐκείνω γὰρ ἐπιτέτραπται». Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἀπέστειλε καὶ τὴν περιφημὴ Ἐπιστολὴ του στὴν ἐκκλησία τῆς Κορίνθου, στὴν ὁποία ἀναπτύσσεται μὲ ἕξοχο τρόπο ἢ διαδοχὴ τῶν ἀποστόλων τόσο στὴν ἀποστολικὴ λειτουργία τῆς ἐπισκοπῆς, ὅσο καὶ στὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ μονίμου τοπικοῦ ἱερατείου «εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν...», μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ στὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου:

«Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν, πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν, κατέστησαν τοὺς προειρημένους (= ἐπισκόπους καὶ διακόνους). Καὶ μεταξὺ ἐπινομήν ἔδωκαν (= οἱ ἀπόστολοι), ὅπως ἐὰν κοιμηθῶσι (= οἱ ἀπόστολοι), διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν (= ἀποστόλων). Τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων (= ἀποστόλων) ἢ

15. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ι, 59-113.

16. Κατὰ αἰρέσεων, ΙΙΙ, 3, 3.

μεταξύ (=μετά από τον θάνατο των αποστόλων) ὑφ' ἐτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν (=ἐγκρίτων, ἐξεχόντων), *συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης, καὶ λειτουργήσαντες ἀμέμπτως τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἡσύχως καὶ ἀβαναύσως, μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ πάντων, τούτους οὐ δικαίως νομίζομεν ἀποβάλλεσθαι τῆς λειτουργίας. Ἄμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται, ἐὰν τοὺς ἀμέμπτως καὶ ὀσίως προσενεγκόντας τὰ δῶρα τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλωμεν...*»¹⁷.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι οἱ διαδεχθέντες τοὺς ἀποστόλους στὴν ἀποστολικὴ λειτουργία τῆς ἐπισκοπῆς «*δεδοκιμασμένοι*» ἢ «*ἐλλόγμοι*» ἄνδρες εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονοῦν τὸ τοπικὸ ἱερατεῖο (*ἐπισκόπους καὶ διακόνους*), ἐπειδὴ εἶχαν λάβει ἀποστολικὴ χειροτονία, ἥτοι ὡς μαθητὲς ἢ συνεργοὶ τῶν ἀποστόλων, τόσο γιὰ τὴν ὑποστήριξη, ὅσο καὶ γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου στὶς τοπικὲς ἐκκλησίες τῆς ἀνατεθείσας σὲ αὐτοὺς περιοχῆς. Ἐν τούτοις, οἱ λόγῳ γήρατος, ἀσθενείας ἢ κοπώσεως δυσκολίες ἀνταποκρίσεως στὸ μεγάλο βᾶρος τῶν συνεχῶν ποιμαντικῶν περιοδειῶν κατέστησαν ἀναγκαῖα ὄχι μόνο τὴν ἐγκατάστασή τους στὴν κύρια ἐκκλησία τῆς περιοχῆς τῆς ἀποστολικῆς τους εὐθύνης, ἀλλὰ καὶ τὴ χειροτονία διαδόχων τους ἐπισκόπων στὶς ἄλλες τοπικὲς ἐκκλησίες, γι' αὐτὸ στὶς δύο τελευταῖες δεκαετίες τοῦ Α' αἰῶνα μ.Χ. προέκυψαν σοβαρὲς ἔριδες γιὰ τὴν προσαρμογὴ στὴ νέα πραγματικότητα, ὅπως συνάγεται τόσο ἀπὸ τὴ *Διδαχή*¹⁸, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μαρτυρία τῆς *Ἐπιστολῆς* τοῦ Κλήμεντος¹⁹.

Ἰπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, ὁ ἀποστολικὸς μαθητὴς Ἰγνατίος ὁ Θεοφόρος (107 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος διαδέχθηκε τοὺς ἀποστόλους στὴ Συρία, ἐγκαταστάθηκε τελικῶς στὴν Ἀντιόχεια καὶ χειροτόνησε διαδόχους του σὲ ὅλες τὶς ἄλλες τοπικὲς ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς, τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε καὶ ὁ διάδοχος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη στὴ Μ. Ἀσία Πολύκαρπος Σμύρνης, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὶς *Ἐπιστολές* τοῦ Ἰγνατίου. Συνεπῶς, πρὶν ἀπὸ τὸ 107 μ.Χ. εἶχε ἤδη διαμορφωθῆ ὄχι μόνο ὁ τρόπος προσαρμογῆς τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς στὴ νέα πραγματικότητα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκκλησιολογικὸ βᾶθος τῆς θεολογίας τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας²⁰. Βεβαίως, ἡ θεολογία τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας, ἡ ὁποία προβλήθηκε με ἐντυπωσιακὸ τρόπο στὶς περιφημὲς *Ἐπιστολές* τοῦ Ἰγνατίου, ἀπορρέει ἀπὸ τὴ

17. Α' Κλήμεντος, 44, 1-6.

18. 15, 1-2.

19. 42-44.

20. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, 101-113, 183-190.

ληφθείσα κατά τη χειροτονία ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴ συνεργία πάντοτε τοῦ ἁγίου Πνεύματος²¹, ἡ ὁποία καθιστᾷ τὸν ἐπίσκοπο, αὐτὸν καθ' αὐτόν, ὄχι μόνο ὁρατὴ ἔκφραση τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία Του, ἀλλὰ καὶ ἐγγυητὴ τῆς βεβαίας Εὐχαριστίας γιὰ νὰ γίνουν οἱ μετέχοντες σὲ αὐτὴ σύσσωμοι καὶ ὅμαιμοι Χριστοῦ.

Συνεπῶς, ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος προέτρεπε τοὺς πιστοὺς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σμύρνης νὰ εἶναι πάντοτε ἐνωμένοι μὲ τὸν ἐπίσκοπό τους, ἰδιαίτερα δὲ στὸ μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας: «Πάντες οὖν τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πρεσβυτερίῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις... Μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τι πρᾶσσει τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκεῖνη βεβαία Εὐχαριστία ἡγείσθω, ἡ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὔσα, ἡ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ. Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ καὶ τὸ πλῆθος ἔστω, ὡς περὶ ὅπου ἂν ᾗ ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία»²². Ἄλλωστε, ἡ σχέση αὐτὴ εἶναι αὐτονόητη γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς, ἀφοῦ ὅλοι «οἱ ἐπίσκοποι, οἱ κατὰ τὰ πέρατα ὀρισθέντες, ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ γνώμη εἰσίν»²³, γι' αὐτὸ πρέπει οἱ πιστοὶ νὰ τοὺς ἀποδίδουν καὶ ἀνάλογες τιμές: «πάντα γὰρ ὃν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτω δεῖ ὑμᾶς δέχεσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαντα, τὸν οὖν ἐπίσκοπον δῆλον ὅτι αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν»²⁴. Ἐπομένως, ἡ τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε «προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τύπον Θεοῦ καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τύπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διακόνων...»²⁵, ἐνῶ οἱ πιστοὶ πρέπει πάντοτε νὰ ὑποτάσσονται στὸν ἐπίσκοπο «ὡς Ἰησοῦ Χριστῷ»²⁶, ἀφοῦ «ὄσοι... Θεοῦ εἰσι καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗτοι μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσιν»²⁷.

Ἐπὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ κατανοεῖται ὄχι μόνο ἡ καθ' ὑπερβολὴν προβολὴ τῆς ἀποκλειστικῆς χριστοκεντρικῆς αὐθεντίας τοῦ ἐπισκόπου στὴ συγκρότηση, τὴν ἐνότητα καὶ τὴ λειτουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἐπισκόπου ὡς τοῦ καθ' ἑξοχὴν φορέως τοῦ «χαρίσματος τῆς ἀληθείας» (*charisma veritatis*) γιὰ τὴν υπεράσπιση τῆς ἀποστολικῆς παρακαταθή-

21. Ματθ. 28,18-20. Ίω. 20,21-23. Πράξ. 1,7-8. 2, 1-4.

22. Σμυρν., VIII, 1-2.

23. Ἐφεσ. II, 2.

24. Ἐφεσ. IV, 1.

25. Μαγν., VI,1.

26. Τράλλ., II, 1.

27. Φιλαδ., III, 1.

κης τῆς πίστεως, συμφώνως καὶ πρὸς τὴ σχετικὴ μαρτυρία τοῦ Εἰρηναίου Λυῶνος²⁸, ἀφοῦ «τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διαδοχῇ ἢ τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήνηκεν εἰς ἡμᾶς»²⁹. Βεβαίως, ἡ ἀυθεντία τοῦ ἐπισκόπου, ἡ ὁποία ἐγγυᾶται τὴ βεβαιότητα τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἐμπεριέχει καὶ τὴν ἀυθεντία γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως: «ἡμῶν δὲ σύμφωνος ἢ γνώμη (= διδασκαλία) τῇ Εὐχαριστίᾳ καὶ ἡ Εὐχαριστία βεβαιοῖ τὴν γνώμην», γι' αὐτὸ καλοῦνται οἱ αἰρετικοὶ «ἢ τὴν γνώμην ἀλλαξάτωσαν ἢ τὸ προσφέρειν τὰ εἰρημμένα παρατείσθωσαν»³⁰.

Συνεπῶς, τὸ κατ' ἐξοχὴν χάρισμα τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία του εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μετάδοση τῆς ἐξουσίας του στοὺς ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους τους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀποστολὴ σὲ αὐτοὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς γιὰ τὴν ἀυθεντικὴ προέκταση τοῦ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου ληφθέντος αἰωνίου σώματος τοῦ Χριστοῦ στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας, «ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», μὲ ἐπίκεντρο τὴν θεία Εὐχαριστία καὶ τὴν ὅλη μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Συνεπῶς, ἡ ὁποιαδήποτε πρόταση γιὰ τὴν ἀποσύνδεση ἢ τὴν ἀυτονόμηση τοῦ χαρίσματος ἀπὸ τὴν Ἱερωσύνη εἶναι θεολογικῶς ἀδιανόητη καὶ ἐκκλησιολογικῶς ἀπαράδεκτη, ἀφοῦ καταλύει ὄχι μόνον τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας.

2. Ἡ προτεσταντικὴ ἀυτονόμηση τοῦ Χαρίσματος ἀπὸ τὴν Ἱερωσύνη

Ἡ προφανὴς ἀδυναμία ἀναγωγῆς τῆς προτεσταντικῆς ἀπορρίψεως τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης στὴν ἀποστολικὴ καὶ τὴν μεταποστολικὴ ἐποχὴ προέκυψε ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὶς μετὰ τὸ σχίσμα τοῦ ΙΑ' αἰῶνα (1054) σοβαρὲς θεολογικὲς καὶ ἐκκλησιολογικὲς συγχύσεις τῆς διχοτομικῆς μεθοδολογίας τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, οἱ ὁποῖες συστηματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν κορυφαῖο σχολαστικὸ θεολόγο Θωμᾶ Ἀκινάτη (1224-74), ἐπηρέασαν τὴν προτεσταντικὴ θεολογία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ λειτούργησαν ὡς βασικὸς ἄξονας τῆς ὅλης ἐξελίξεως τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας μέχρι σήμερον. Οἱ διχοτομικὲς ἐπομέ-

28. Κατὰ αἰρέσεων, IV, 26.

29. Κατὰ αἰρέσεων, III, 3,3.

30. Κατὰ αἰρέσεων, IV, 18,5.

ως σχολαστικές συγχύσεις υπήρξαν καθοριστικές τόσο για την προτεσταντική απόρριψη του μυστηρίου της Ίερωσύνης, όσο και για τη μεταγενέστερη θεωρία του *A. von Harnack* για τον όξυ διαχωρισμό μεταξύ μιᾶς ύποτιθεμένης υπερέχουσας οίκουμηνικής τάξεως χαρισματούχων (προφητῶν, εὐαγγελιστῶν) καὶ τοῦ μονίμου Ίερατείου τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας (ποιμένων, διδασκάλων).

Σημαντικότερες ἀπὸ τὶς διχοτομικὲς αὐτὲς σχολαστικὲς συγχύσεις γιὰ τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως Ίερωσύνης καὶ χαρίσματος ἦσαν ἡ εἰσαχθεῖσα διάκριση τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ἔκφρασή της σὲ λατρευτικὲς πράξεις ἢ ἔργα τῶν πιστῶν. Ἡ διάκριση αὐτὴ προβάλλει τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας τῆς πίστεως ἔναντι τῶν ἐξωτερικῶν ἐκφράσεων της, ἡ δὲ ἀνθαιρετὴ ἀποσύνδεση σὲ διαδοχικοὺς ἢ καὶ σὲ αὐτοτελεῖς ρόλους τῆς ἄρρηκτης καὶ ἀλληλέγγυας συνεργίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸ ὄλο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἐκτείνεται καὶ στὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Προφανῶς, στὴ σχολαστικὴ θεολογία ὁ μὲν ρόλος τοῦ Χριστοῦ καλύφθηκε πλήρως μὲ τὴν Ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸν Ἐπίγειο βίον τοῦ Χριστοῦ (ὄρατὴ Ἐκκλησία), ἐνῶ ὁ ρόλος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκτείνεται αὐτοτελῶς στὴν ὅλη πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας μετὰ ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ μέχρι τὴν ἐσχατολογικὴ τελείωσή της (πνευματικὴ Ἐκκλησία).

Συνεπῶς, ἡ καθιερωμένη στὴν πατερικὴ παράδοση χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς της ζωῆς ὑποκαταστάθηκε ἀπὸ τὴν πνευματοκεντρικὴ τυπολογία τῆς σχολαστικῆς θεολογίας. Ἡ πλήρης λοιπὸν ἀποσύνδεση τοῦ ρόλου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸν ρόλο τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐπίγειαν πνευματικὴ Ἐκκλησία τῆς σχολαστικῆς θεολογίας ἐπιλέχθηκε ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τῆς προτεσταντικῆς Μεταρρυθμίσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ το-νισθῇ ἡ υπερέχουσα αὐτοδύναμη ἀξία τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας τῆς πίστεως τῶν ἐκλεκτῶν πιστῶν (Λούθηρος), ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ προβληθῇ ἡ ἄμεση σχέση τῶν προορισμένων γιὰ τὴ σωτηρία πιστῶν μὲ τὶς μυστικὲς ἐνέργειες τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Καλβίνος). Οἱ προτεσταντικὲς λοιπὸν, θεολογικὲς προτάσεις εἶχαν ὡς κοινὸ τόπο ὅχι μόνον τὴν πλήρη ἀπόρριψη τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἄλλων ἁγιαστικῶν μέσων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπολυτοποίηση τῆς προσωπικῆς σχέσεως τῶν πιστῶν μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ ἔλαβαν στὸ Βάπτισμα ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸς παραδόθηκε στὴν Ἁγία Γραφή.

Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ, ἡ θεωρία τοῦ *A. von Harnack* γιὰ τὸν όξυ διαχωρισμό μετὰξὺ μιᾶς υπερέχουσας οίκουμηνικής τάξεως χαρισματούχων (προφητῶν,

εὐαγγελιστῶν) καὶ τῆς κατώτερης τάξεως τοῦ μονίμου ἱερατείου σὲ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία (ποιμένων, διδασκάλων), ὁ ὅποιος ἀποσκοποῦσε στὴν ἀπόρριψη τῶν βιβλικῶν ἐρεισμάτων γιὰ τὸ μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης, ἀποδείχθηκε ἐσφαλμένος καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν δύο βασικῶν γιὰ τὴ θεωρία του χωρίων ἀπὸ τὶς Ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου Α΄ πρὸς Κορινθίους³¹ καὶ πρὸς Ἐφεσίους³². Πράγματι, ἡ ἱεραρχημένη κατάταξη ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο τῶν ἐξεχουσῶν τάξεων στὴν Ἐκκλησία τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς συνδέεται στὴν μὲν Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους μὲ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Θεοῦ («οὗς ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους»), στὴ δὲ Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους μὲ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Χριστοῦ («αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστές, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους...»).

Ἡ ἀναζήτηση ὁμως ἐρεισματος γιὰ τὴ θεωρία του στὴ Διδαχὴ τῆς πρώιμης μεταποστολικῆς ἐποχῆς (70-100 μ.Χ.), ἦτοι στὸν θεσμό τῶν περιοδευτῶν προφητῶν, ἦταν μία ἀτυχῆς ἐπιλογὴ, ἀφοῦ οἱ Προφῆτες τῆς Διδαχῆς ἦσαν φορεῖς ἀποστολικῆς ἐξουσίας, ἦτοι ὅπως οἱ μαθητὲς καὶ οἱ συνεργοὶ τῶν ἀποστόλων (Τιμόθεος, Τίτος, Τυχικός, Σίλας, Ἀρτεμᾶς κ.ἄ.), μὲ εἰδικὴ μάλιστα ἀποστολικὴ χειροτονία, γι' αὐτὸ εἶχαν δικαίωμα νὰ κηρῦσσον τὸ εὐαγγέλιο, νὰ χειροτονοῦν τὸ τοπικὸ ἱερατεῖο, νὰ τελοῦν τὴ θεία Εὐχαριστία καὶ νὰ στηρίζουν τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες τῆς ἀνατεθείσας σὲ αὐτοὺς περιοχῆς. Ἄλλωστε, ἡ ταύτισή τους μὲ τοὺς χαρισματοῦχους δὲν ἦταν πειστικὴ, ἀφοῦ στὴ βιβλικὴ παράδοση ὅ,τι θέτει ὁ Θεὸς ἢ δίδει ὁ Χριστὸς στὴν Ἐκκλησία του εἰσάγει ἓνα ἰσόβιο καὶ μόνιμο λειτουργήμα, μὲ συγκεκριμένη μάλιστα ἀποστολὴ καὶ συγκεκριμένα κριτήρια γιὰ τὴ στελέχωσή του³³.

Ἡ ταύτιση ἐπομένως ἀπὸ τὸν A. von Harnack τῶν προφητῶν καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν μὲ μία ὑπερέχουσα οἰκουμενικὴ τάξη περιοδευτῶν χαρισματοῦχων πιστῶν, ἦτοι χωρὶς τὴν ἀποστολικὴν χειροτονία γιὰ τὴ μετάδοσιν τῆς πληρότητας τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας, ἀποσκοποῦσε στὴν ἀπόρριψη τῆς ἐνοχλητικῆς γιὰ τοὺς προτεστάντες ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Βεβαίως, οἱ ἀνήκοντες στὴν τάξιν τῶν προφητῶν, οἱ ὅποιοι ἀσκοῦσαν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῶν ἀποστόλων ἀποστολικὸ ἔργο ὡς περιοδευτὲς σὲ ὅλες τὶς ἀνατιθέμενες σὲ αὐτοὺς τοπικὲς ἐκκλη-

31. 12, 28-31.

32. 4, 10-12.

33. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ι, 71-78.

σίες μιᾶς συγκεκριμένης περιοχῆς³⁴, εἶχαν ἤδη λάβει μὲ ἀποστολική χειροτονία τὴν ἀναγκαία ἐξουσία γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς τους, κατ' ἀναφορὰν πάντοτε πρὸς τὸν ἐντολέα τους ἀπόστολο.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ διαπρεπῆς προτεστάντης βιβλικὸς θεολόγος *E. Schweizer*³⁵, καίτοι ὑποστήριξε ὅτι μέχρι τῆ φυγῆ τῶν Γαλιλαίων στὴν Πέλλα, ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας καθορίσθηκε κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὶς ὑποδείξεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τῶν προφητῶν, ἐν τούτοις δὲν ἀποδέχθηκε τὴ μυστηριακὴ χειροτονία τους γιὰ προφανεῖς ὁμολογιακοὺς λόγους, παρερμηνεύοντας τὶς σχετικὲς μαρτυρίες τῶν δύο πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Ἀντιθέτως, ὁ ἐπίσης διαπρεπῆς προτεστάντης θεολόγος *R. Bultman*³⁶ ὑποστήριξε ὅτι μὲ τὴ χειροτονία ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο τοῦ Τιμοθέου καὶ τῶν ἄλλων συνεργῶν του «πραγματοποιήθηκε τὸ ἀποφασιστικὸ βῆμα, ἀφοῦ τὸ λειτουργημα αὐτὸ θεωρήθηκε ἐφεξῆς καταστατικῆς σημασίας θεσμὸς γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ ὅλη λοιπὸν Ἐκκλησία στηρίζεται πλέον στοὺς λειτουργοὺς, τὸ λειτουργημα τῶν ὁποίων ἀνάγεται μὲ ἀδιάκοπη διαδοχὴ στοὺς ἀποστόλους». Συνεπῶς, ἀπέρριψε ὡς ἀβάσιμη τὴν πλασματικὴ θεωρία τοῦ *A. von Harnack*, ἥτοι γιὰ τὸν ὅξυ διχοτομικὸ διαχωρισμὸ μεταξύ του Χαρίσματος καὶ τῆς Ἱερωσύνης, ἀφοῦ πολλοὶ περιοδευτὲς Προφῆτες τῆς ἀποστολικῆς καὶ τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς εἶχαν λάβει ἀποστολικὴ χειροτονία καὶ σαφῆ ἐντολὴ γιὰ τὴν ἀποστολή τους σὲ συγκεκριμένη περιοχὴ³⁷.

Βεβαίως, οἱ θεολογικὲς αὐτὲς προτάσεις τῶν δύο μεγάλων κλάδων τῆς προτεστάντικῆς Μεταρρυθμίσεως (*Λουθηρανῶν* καὶ *Καλβινιστῶν* ἢ *Μετερρυθμισμένων*) ἐντάχθηκαν στὰ ἀσαφῆ ἢ ἀπροσδιόριστα ἐκκλησιολογικὰ πλαίσια τόσο τῶν Ὁμολογιῶν, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων καθιερωμένων *Συμβολικῶν* ἢ *Κατηχητικῶν* κειμένων κάθε κλάδου. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, δὲν ἔγιναν ἀμέσως αἰσθητὲς οἱ ἐπαχθεῖς συνέπειες γιὰ τὴν ἀξιοπιστία ἢ καὶ γιὰ τὴν ἀπήχηση τῶν ἐπιλογῶν τους κατὰ τὴν περίοδο τῶν μακρῶν καὶ ὀξυτάτων ἀντιπαραθέσεων τους πρὸς τὴν ἀναδιοργανωμένη Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, καίτοι οἱ ἐξ ἀρχῆς ἐκπεφρασμένες ἐνδιάθετες ἀποσχιστικὲς τάσεις στὴν προτεστάντικὴ Μεταρρύθμιση ἦσαν ὄχι μόνο ἀναπόφευκτες, ἀλλὰ ἀποδείχθηκαν τελικῶς καὶ ἀνεξέλεγκτες.

34. *B' Τιμ.* 4, 9-13.

35. *Church order in New Testament*, London 1963, 50 κ.έξ., 181 κ.έξ.

36. *Theology of the New Testament*, II, 107 κ.έξ.

37. Ἐνθ' ἄν., 161 κ.έξ.

Ἡ ἐνθουσιαστική λοιπὸν στρόφη τῆς προτεσταντικῆς ὁμολογιακῆς θεολογίας πρὸς τὶς ἀρχὲς τῶν νεωτέρων ἀνθρωποκεντρικῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν μεγάλων προτεσταντικῶν φιλοσόφων τῶν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰώνων, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀποσυνέδεσε τὴν προτεσταντικὴ θεολογία ἀπὸ τὶς καθιερωμένες παραδοσιακὰς ἀρχὲς τῶν παλαιῶν Ὁμολογιῶν καὶ τῶν Συμβολικῶν κειμένων, ἀφ' ἑτέρου δὲ προκάλεσε ὄχι μόνον τὴν ἔντονη ἀντίδραση τῶν ἐμμενόντων σὺς Ὁμολογίαις καὶ στὰ Συμβολικὰ κείμενα παραδοσιακῶν προτεσταντικῶν κύκλων (πιετισμός), ἀλλὰ καὶ τὴν εὐνόητη ὑπόθαψη τῶν μεγάλων προτεσταντικῶν «Χαρισματικῶν κινήματων» (Βαπτιστῶν, Πεντηκοστιανῶν, Μεθοδιστῶν κ.ἄ.).

Οἱ ἀντιφατικὲς αὐτὲς συγχύσεις τῶν δύο ἀντιρρόπων θεολογικῶν τάσεων ἀλλοίωσαν τὴν ταυτότητα τοῦ παλαιοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ ἀποδυνάμωσαν τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ τῶν δύο μεγάλων προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν (Λουθηρανῶν, Καλβινιστῶν), οἱ ὁποῖες ὅμως προσάρμοσαν τελικῶς τὸν θεολογικὸν τους λόγο σὲ μία συγκλίνουσα ἐποικοδομητικὴ κίνηση τόσο πρὸς τὶς ἀρχὲς, ὅσο καὶ πρὸς τὴ διαλεκτικὴ μεθοδολογία τοῦ ὀρθολογισμοῦ τῶν νεωτέρων φιλοσοφικῶν συστημάτων, κυρίως δὲ τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ ἐγελιανικοῦ γερμανικοῦ Ἰδεαλισμοῦ. Οἱ τάσεις ὅμως αὐτὲς ἐπηρέασαν καὶ τοὺς φιλελευθέρους κύκλους τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας, μὲ ἐξέχοντες μάλιστα ἐκπροσώπους τοὺς διαπρεπεῖς καθηγητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης, οἱ ὁποῖοι ὑποστήριξαν τὴ διαλεκτικὴ σύγκλιση πρὸς ἕναν ἐποικοδομητικὸν διάλογο μὲ ἄξονα τὶς ἀρχὲς ἢ τὴ μεθοδολογία ὄχι μόνον τῆς ἀνθρωποκεντρικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἤδη προσαρμοσμένης σὺς ἀρχὲς τῆς φιλοσοφίας προτεσταντικῆς θεολογίας, ἢ ὅποια κυριαρχοῦσε στὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ αὐτὴ, ὁ J. - A. Möhler (1786-1838), διαπρεπὴς καθηγητῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας στὴ φιλελεύθερη ρωμαιοκαθολικὴ Θεολογικὴ σχολὴ τῆς Τυβίγγης, ἀποφάσισε νὰ συνθέσῃ μίαν δικήν του πνευματοκεντρικὴ θεολογικὴ πρόταση ὄχι μόνον γιὰ νὰ δώσῃ συνέχεια στὴν προφανῆ πλέον ἀσυνέχεια τῆς ρωμαιοκαθολικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ διευκολύνῃ ἕναν ἐποικοδομητικὸν θεολογικὸν διάλογο μὲ τὴν ἀνανεωμένη προτεσταντικὴ θεολογία. Ὡστόσο, γιὰ νὰ διαφυλάξῃ τὴ συνέχεια στὴν ἀσυνέχεια αὐτὴ χρησιμοποίησε ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν τριαδικὴν διαλεκτικὴν μέθοδον τῆς «φαινομενολογίας τοῦ πνεύματος» (θέση, ἀντίθεση, σύνθεση) τοῦ συγχρόνου του κορυφαίου ἐκπροσώπου τῆς φιλοσοφίας τοῦ γερμανικοῦ Ἰδεαλισμοῦ, τοῦ λουθηρανοῦ G.W.F. Hegel (1770-1831), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴ θεολογία τοῦ ἐπίσης περιφήμου λουθηρανοῦ διδασκάλου του Fr. Schleiermacher γιὰ τὴ μοναδικὴ ἀξία τοῦ ἐσω-

τεικοῦ «*θρησκευτικοῦ συναισθήματος*» στην ὅλη πνευματική ζωὴ τῶν χριστιανῶν.

Ὁ *J. - A. Möhler*, στὸ πρῶτο ἔργο του γιὰ τὴν «*Ἐνότητα στὴν Ἐκκλησία*»³⁸, μετέφερε σχεδὸν αὐτούσιες τὶς θέσεις καὶ τὶς προτάσεις τοῦ λουθηρανοῦ διδασκάλου του στὸ πλαίσιο τῆς φιλελεύθερης ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας τῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ ὑποστήριξε τὴν ιδέα τοῦ ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου τόσο μὲ τὰ νεώτερα φιλοσοφικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐντάξει ἐντονώτερα στὴ φιλοσοφική τους διαλεκτικὴ καὶ τὸ «*περὶ Θεοῦ ἐρώτημα*», ὅσο καὶ μὲ τὸν διασπασμένο καὶ ἀποδυναμωμένο παλαιὸ Προτεσταντισμὸ, ὁ ὁποῖος εἶχε χάσει πλέον τὴν ἐσωτερικὴ ὁμολογιακὴ καὶ πνευματικὴ του συνοχή, ἰδιαίτερα μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπόσχιση τῶν *Σεκτῶν* καὶ τῶν «*χαρισματικῶν κινήματων*». Βεβαίως, οἱ ἀντιδράσεις τῶν συντηρητικῶν ὁπαδῶν τῆς θεολογίας τοῦ *Θωμᾶ Ἀκινάτη* ἦσαν ὀξυτάτες ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἔκταση τῆς δουλικῆς ἐξαρτήσεώς του ἀπὸ τὴν ἀνθρωποκεντρικὴ θεολογία τοῦ λουθηρανοῦ διδασκάλου του *Fr. Schleiermacher*, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς προκλητικὲς παρεκκλίσεις του ἀπὸ τὴν παγιωμένη πλέον ἀντιπροτεσταντικὴ θεολογία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Συνεπῶς, ἀναγκάσθηκε ὄχι μόνον νὰ ἀναγνωρίση δημοσίως τὰ σοβαρὰ λάθη του καὶ νὰ τὰ ἀποδώσῃ στὸν ἀνώριμο ἢ ἐπιπόλαιο νεανικὸ του ἐπιστημονικὸ ἐνθουσιασμὸ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποσύρῃ ἀπὸ τὴν κυκλοφορία τὸ ἔργο του, γιὰ νὰ προβῇ στὶς ἀναγκαῖες διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις, γι' αὐτὸ ἀφοσιώθηκε πλήρως στὴν μελέτη τῶν ἔργων τοῦ *M. Ἀθανασίου* καὶ τὴν ἔκδοση ἐνὸς τρίτου θεολογικοῦ ἔργου (1828) τόσο γιὰ νὰ προβάλλῃ τὰ θεολογικὰ πορίσματα τῆς μελέτης του, ὅσο καὶ γιὰ νὰ ἐκτονώσῃ τὶς ἐναντίον του ἀντιδράσεις.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἀνασυνδέθηκε καὶ μὲ τὶς νέες θεωρίες τῆς καθιερωμένης στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία σχολαστικῆς θεολογίας τοῦ *Θ. Ἀκινάτη* (*νεοθωμισμός*) ὄχι μόνον γιὰ νὰ ἀποφύγῃ ἢ νὰ μετριάσῃ τὶς ἀντιδράσεις τῶν συντηρητικῶν θεολόγων στὸ νέο σημαντικὸ ἔργο του «*Συμβολικὴ*»³⁹, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ κἀνῃ ἐλκυστικότερες σὲ αὐτοὺς τὶς νέες θεολογικὲς του προτάσεις γιὰ ἕνα ἐποικοδομητικὸ διάλογο τόσο μὲ τὶς παλαιὲς προτεσταντικὲς Ὁμολογίες (*Λουθηρανισμὸ, Καλβινισμὸ*), ὅσο καὶ μὲ τὶς προκύψασες ἀπὸ αὐτὲς νεώτερες ἀντιερουργικὲς προτεσταντικὲς *Σέκτες* ἢ ἀπὸ τὰ λεγόμενα «*Χαρισματικὰ κινήματα*».

Στὴ *Συμβολικὴ* του ὑποστήριξε, μάλιστα μὲ ἀμφίσημη θεολογικὴ ὀρολογία, τὴν προσωπικὴ του γνώμη, ἥτοι ὅτι ὁ παλαιὸς Προτεσταντισμὸς τῶν Ὁμολο-

38. *Die Einheit in der Kirche*, 1825.

39. *Symbolik*, 1832.

γιῶν τῶν μεγάλων μεταρρυθμιστῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰώνα, ὁ ὁποῖος προέβαλλε ἕναν Θεὸ χωρὶς ἄνθρωπο, ὄχι μόνο δὲν ὀλοκληρώθηκε, ἀλλὰ καὶ ἀποδυναμώθηκε μετὰ τὶς ἀλλεπάλληλες ἀποσχίσεις τῶν προτεσταντικῶν Σεκτῶν, οἱ ὁποῖες προέβαλλαν ἕναν ἄνθρωπο χωρὶς Θεό, γι' αὐτὸ προέτεινε τὴν ἐπιστροφή τους στὶς ρωμαιοκαθολικὲς ρίζες τους γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴ θεολογικὴ τους ὀλοκλήρωση. Συνεπῶς, ἐπέλεξε ὡς κοινὸ τόπο συναντήσεως τὸ ἀσαφὲς ἢ καὶ ἐλαστικὸ διχοτομικὸ ἐκκλησιολογικὸ σχῆμα τοῦ Θ. Ἀκινάτη, ἥτοι γιὰ τὴ σαφῆ θεολογικὴ διάκριση μετὰ τῶν δύο περιόδων τῆς χριστοκεντρικῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας (Ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ-Ἐπίγειος βίος τοῦ Χριστοῦ) καὶ τῆς τρίτης περιόδου τῆς πνευματοκεντρικῆς Ἐκκλησίας (Ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία μετὰ ἀπὸ τὴν Ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν Πεντηκοστῆ).

Ἡ ἐπιλογή αὐτὴ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἀποσυνδεθῆ, μὲ διακριτικὸ τρόπο ἢ μὲ ἀμφίσημη περιεκτικὴ ὁρολογία, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὴν καθιερωμένη στὴ σχολαστικὴ θεολογία ἀνελαστικὴ σχέση τῆς Ἐκκλησιολογίας μὲ τὴ Χριστολογία, ἢ ὁποῖα εἶχε ὡς ἀμετάθετο ἄξονα τὰ ἱερὰ μυστήρια, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὶς δύο πρῶτες περιόδους τῆς χριστοκεντρικῆς προοπτικῆς τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ σχήματος τοῦ Θ. Ἀκινάτη, οἱ ὁποῖες, χωρὶς νὰ ἀπορρίπτονται ρητῶς, μποροῦσαν νὰ ἀγνοηθοῦν μὲ διακριτικὸ τρόπο στὸ συγκεκριμένο ἔργο του. Ὡστόσο, προβλήθηκε συγχρόνως ὡς μία αὐτονόητη θεολογικὴ πρόταση ὅτι ὁ Χριστός, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάληψή του στοὺς οὐρανοὺς, παρέδωσε τὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἀνέλαβε πλέον τὴν πλήρη καὶ ἄμεση καθοδήγηση τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου.

Συνεπῶς, τὸ ἅγιο Πνεῦμα χορηγοῦσε ἐφεξῆς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα χαρίσματα γιὰ τὴ συγκρότηση τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων σὲ τοπικὲς ἐκκλησίες, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ὅλης πνευματικῆς τους ζωῆς μὲ γνώμονα τὴν ἀγάπη καὶ γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τῶν μελῶν τους στὴν παραδεδομένη πίστη. Ἡ ἄμεση λοιπὸν ἐπιδασίλευση τῶν πλουσίων δωρεῶν του τόσο στὶς χαρισματικὲς κοινότητες, ὅσο καὶ σὲ κάθε μέλος τους, ἥτοι ἀκόμη καὶ χωρὶς τὰ καθιερωμένα ἁγιαστικὰ μέσα τῆς Ἐκκλησίας, τονίσθηκε προφανῶς γιὰ νὰ γίνουν ἐλκυστικότερες οἱ προτάσεις του ὄχι μόνο στὶς προτεσταντικὲς Ὁμολογίες, ἀλλὰ στὰ «Χαρισματικὰ κινήματα» τῶν Σεκτῶν.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ αὐτῆ, ὁ J. - A. Möhler στὸ πρῶτο ἔργο του γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας⁴⁰ ὑποστήριξε, μὲ τὴν ἐπίκληση μάλιστα τοῦ πνεύματος τῶν

40. *Die Einheit in der Kirchen*, 1825.

ἐγκρίτων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, ἀλλὰ καὶ μὲ προφανῶς περιεκτικὴ διατύπωση ἢ καὶ ἀμφίσημη θεολογικὴ ὀρολογία, ὅτι: «ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία, εἶναι μία ζωντανὴ πραγματικότητα, ἡ ἀρχὴ τῆς ὁποίας εἶναι μία πάντοτε ἐνεργὸς καὶ δημιουργικὴ ἐσωτερικὴ δύναμη. Ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀμέσως στοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς συνάπτει ὅλους στὴν ἐνότητα, γι' αὐτὸ οἱ πιστοὶ ἔχουν ἐν Χριστῷ ἐνότητα ζωῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας». Καταστατικὴ ἐπομένως ἀρχὴ τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἄμεση καὶ ἀδιάλειπτη ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος τόσο στὴ *χαρισματικὴ κοινότητα*, ὅσο καὶ σὲ κάθε συγκεκριμένο μέλος τῆς, ἀφοῦ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι μία «ζωτικὴ πνευματικὴ δύναμη, τὴν ὁποία κληρονομοῦμε ἀπὸ τοὺς Πατέρες μας καὶ ἡ ὁποία διαιωνίζεται στὴν Ἐκκλησία. Εἶναι ἡ μυστηριώδης ἐσωτερικὴ παράδοση, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινη ἀνάλυση».

Συνεπῶς, ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία πραγματώθηκε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τόσο μὲ τὴ μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅσο καὶ μὲ τὴ ζωντανὴ πίστη τῶν πιστῶν, γι' αὐτὸ τονίζεται, μὲ ἰδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση, ὅτι: «ἡ Ἐκκλησία εἶναι πρὸ παντὸς ἄλλου μία συνέπεια τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζωσας ἀγάπης τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνώνονται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα». Ἡ προϋπαρξὴ ὁμως τῶν πιστῶν ἔναντι τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποία συγκροτοῦν, εἶναι μία προφανῆς συνέπεια τῆς πνευματοκεντρικῆς ἐρμηναίας τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας τόσο ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ ἐκκλησιολογία, οἱ ὁποῖες ἀποσυνδέουν ἀκρίτως ἀπὸ τὴ Χριστολογία ὄχι μόνο τὴν Ἐκκλησιολογία, ἀλλὰ καὶ τὴν Πνευματολογία.

Ἡ ἀμφίσημη λοιπὸν ὀρολογία γιὰ τὴ συνεχῆ σάρκωση τοῦ Λόγου ἢ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ στὶς ψυχὰς τῶν πιστῶν ἀποσκοπεῖ ἀπλῶς νὰ προβάλῃ τὴν ἔνωση τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὡς ἐνὸς ἡθικοῦ «ἀρχετύπου» τῆς ἄμεσης προσωπικῆς ἁγιαστικῆς σχέσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος μὲ τοὺς πιστοὺς κάθε χριστιανικῆς κοινότητος, ἥτοι γιὰ νὰ ἀναπτυχθῇ αὐτὴ ὡς μία ὀργανικὴ ἐνότητα τῆς σαρκωμένης ἀγάπης σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς. Ἡ ἔννοια ἐπομένως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας στὶς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ ἐκφράζεται πλέον μὲ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀγάπης, μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀχωρίστως ἐνωμένη ἢ ἀρρήκτως συνδεδεμένη μὲ αὐτὸ χριστιανικὴ κοινότητα τῶν πιστῶν, γι' αὐτὸ οἱ πιστοὶ βιώνουν ἀμέσως καὶ συνεχῶς τὴν ἐνεργὸ παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δέχονται τὸν Λόγο ἢ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μόνο ὅταν παραμένουν μέλη τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τὸν J. - A. Möhler, κύρια πηγὴ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὅλα τὰ χαρίσματα

τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ ἀναθέτει τὴν ἀποστολὴ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἐνότητά της στὴν πίστη καὶ στὴν ἀγάπη, ἥτοι ὄχι βεβαίως τὴν ἀποδοθεῖσα ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἐξουσία στοὺς ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους τους. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ καὶ ἡ ἀπόσχιση τῶν αἵρετικῶν ἢ τῶν σχισματικῶν συνεπαγόταν καὶ τὴν ἀποκοπή τους ἀπὸ τὴν ἁγιαστικὴ κοινότητα τῶν πιστῶν. Ἐν τούτοις, ὁ J. - A. Möhler, στὸ δεῦτερο ἔργο του «*Συμβολικὴ*»⁴¹, ἀποδέχθηκε μὲ ἀντιφατικὸ τρόπο ὄχι μόνον τὴν *ιεραρχικὴ δομὴ*, ἀλλὰ καὶ τὴν *ὀργανικὴ ἐνότητα* στὴ λειτουργία τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ὑποστήριξε λοιπὸν στὸ ἔργο αὐτὸ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκφράζεται μὲ τὴ διδασκτικὴ αὐθεντία τοῦ Ἱερατείου μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πάπα (*magisterium*), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ διατήρηση τῆς κοινωνίας ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἔλαβε διὰ τοῦ Πέτρου τὴν ἀποστολὴ τῆς βεβαίωσης τῆς πίστεως (*παπικὸ πρωτεῖο*), ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὶς θέσεις του γιὰ τὴν καταστατικὴ σημασία τῆς ἄμεσης καὶ ἄρρηκτης σχέσεως τῆς μυστικῆς ἐνέργειας τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς κοινότητος τῶν πιστῶν ὄχι μόνον γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ φύση ἢ τὴν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας⁴².

3. Ἐπιδράσεις τῆς πνευματοκεντρικῆς θεολογίας τῆς Δύσεως στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι οἱ ἀντιφατικὲς θεολογικὲς προτάσεις τῶν δύο ἔργων τοῦ J. - A. Möhler βρῆκαν εὐρύτατη ἀπήχηση ὄχι μόνον στοὺς φιλελευθέρους ρωμαιοκαθολικοὺς θεολόγους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπηρεασμένους ἀπὸ τὶς θεολογικὲς προτάσεις τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας προτεστάντες ἢ καὶ ὀρθόδοξους θεολόγους. Πράγματι, ἡ ἰδιαίτερη ἀπήχηση τῆς δυτικῆς φιλοσοφίας καὶ εἰδικότερα τοῦ γερμανικοῦ Ἰδεαλισμοῦ στοὺς λογίους κύκλους τῶν φιλοδυτικῶν Ρώσων φιλοσόφων («*εὐρωπαϊστῶν*») ἦταν σαφῶς ἐντονώτερη στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ κινήματος τῶν σλαβοφίλων διανοητῶν (*Ἰβάν καὶ Πέτρο Kireievsky, Ἀλέξ. Kochelev, Κωνστ. Aksakov, Γιούρι Samarine κ.ἄ.*), οἱ ὁποῖοι προέτειναν μίαν ὀρθόδοξη ἐρμηνεία τοῦ γερμανικοῦ Ἰδεαλισμοῦ (*Ὁρθοδοξία, Αὐτοκρατο-*

41. *Symbolik*, 1832.

42. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλ., Ἱστορία*, III, 746 κ.ἑξ.

ρία, Ἐθνότητα) γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ θεολογικὸ βᾶθος τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως⁴³.

Στὸ πλαίσιο αὐτό, ὁ διαπρεπὴς Ρῶσος φιλόσοφος Ἀλέξ. Χομιακόφ (*A. Khomiakov*, 1806-1860), ἀναδείχθηκε σὲ κορυφαῖο ἐκπρόσωπο τῆς θεολογίας τῶν σλαβοφίλων θεολόγων ἢ διανοητῶν, ἀφοῦ ἐπηρέασε μὲ ἕναν ἰδιαίτερο τρόπο ὄχι μόνον τὶς θεολογικὰς τάσεις, ἀλλὰ καὶ τὶς σχέσεις τους μὲ τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Ὁ συνδυασμὸς τῆς φιλοσοφίας μὲ τὶς ἐμπειρικὰς θεολογικὰς τοῦ εὐαίσθησις τοῦ ἐπέτρεπε νὰ συνδυάξῃ, μὲ ἐντυπωσιακὸ μάλιστα τρόπο, τὸ ρομαντικὸ πνεῦμα τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν θεολογία. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, καίτοι ἀπέρριπτε τὸν ἐγγελιανικὸ ἰδεαλισμὸ, ἐν τούτοις ἀναζήτησε μία φιλοσοφικὴ πρόταση γιὰ τὴ νέα ταυτότητα τῆς *Μεγάλῃς Ρωσίας* μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ νέου φιλοδόξου ὁράματος τῆς αὐτοκρατορικῆς τῆς προοπτικῆς στὴν Εὐρώπη, μὲ κύριο μάλιστα καὶ ἀμετάθετο πυρῆνα τὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔντονη τὴν ἀμφισβήτηση τῶν θεολογικῶν κριτηρίων τοῦ διεσπασμένου χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Δύσεως.

Ὡστόσο, στὴ σύντομη *κατηχητικὴ πραγματεία* τοῦ περὶ Ἐκκλησίας, ὁ *A. Khomiakov*⁴⁴ ἀποδέχθηκε πλήρως μὲν τὴν ἐκκλησιολογία τοῦ πρώτου ἔργου τοῦ *J. - A. Möhler*⁴⁵, ἐμμέσως δὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ἐγγελιανῆς τριαδικῆς μεθόδολογίας τῆς «*φαινομενολογίας τοῦ πνεύματος*». Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, περιέγραφε τὴν Ἐκκλησία ὡς *μία χαρισματικὴ κοινωνία ἀγάπης* μὲ ἐνότητα καὶ ἐλευθερία ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ σώματος, ἢ ὅποια εἶναι ἀποκλειστικὸ δημιούργημα τῆς μυστικῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γι' αὐτὸ ὁ *Α. Χομιακόφ* ἀποσυνέδεε, ὅπως καὶ ὁ *J. - A. Möhler*, τὴν *Χριστολογία* ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν *Πνευματολογία*, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν *Ἐκκλησιολογία*.

Συνεπῶς, στὸ περίφημο ἔργο τοῦ *L'Eglise latine et le Protestantisme au point de vue de l'Eglise d'Orient*⁴⁶, στὸ ὁποῖο εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὸ σχετικὸ ἔργο τοῦ *J. - A. Möhler* (*Symbolik*), τόνιζε μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση ὅτι ἡ μὲν *Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία* ἔχει ἐνότητα χωρὶς ἐλευθερία, ὁ δὲ *Προτεσταντισμὸς* ἔχει ἐλευθερία χωρὶς ἐνότητα, ἐνῶ ἡ *Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία* ἔχει ἐνότητα μὲ ἐλευθερία, ἢ ὅποια τρέφεται συνεχῶς ἀπὸ τὴ μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸν ἀμοιβαῖο ὀργανικὸ δεσμὸ ἀγάπης ὅλων τῶν μελῶν τῆς (*sobornost*).

43. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, ΙΙΙ, 405-416.

44. *Opit katikhiziskago izlozenija o Čerkvi*, 1840.

45. *Die Einheit in der Kirchen*, 1825.

46. Lausanne - Vevey 1872.

Βεβαίως, η Σύνοδος της Έκκλησίας της Ρωσίας αφ' ενός μὲν απαγόρευσε τὴν ἔκδοση τῆς πραγματείας του μέχρι τὸ 1879, αφ' ἑτέρου δὲ ἀποδοκίμασε τὶς ἀντιθεσμικὲς καὶ ἀνθιερωργικὲς θεολογικὲς του προτάσεις ὡς παντελῶς ξένες πρὸς τὴν ὀρθόδοξη παράδοση. Ὡστόσο, στὸ νέο αὐτὸ πλαίσιο, τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἰδεολογίας τῶν σλαβοφίλων φιλοσόφων μετατοπίσθηκε ἀπὸ τὴν καθαρῶς πολιτικὴ, φιλοσοφικὴ ἢ πολιτιστικὴ προοπτικὴ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ προοπτικὴ τῆς πατρικῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἡσυχαστικῆς πνευματικότητας, γι' αὐτὸ, καίτοι ἀπέρριπτε τὸν ἀκραῖο ἀτομοκρατικὸ ὀρθολογισμό τῆς δυτικῆς διανοήσεως, δὲν ἀπέκλειε τὴ λειτουργία τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀκόμη καὶ στὴ μεταφυσικὴ ὑπέρβασή του μὲ τὴν πίστη⁴⁷.

Ἡ διαπιστωμένη λοιπὸν καὶ ὁπωσδήποτε ἀδιαμφισβήτητη ἐξάρτηση τοῦ Ἄ. Χομιακόφ ἀπὸ τὴ φιλελεύθερη ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία τοῦ J. - A. Möhler, ἢ ὅποια μάλιστα ἀγνοήθηκε πλήρως ἀπὸ τὴν Α' Βατικανὴ σύνοδο (1869-70), ἐξηγεῖ τὴν εὐρύτατη ἀπήχηση καὶ τῶν ἐπικριτικῶν ἀκόμη θεολογικῶν προτάσεων τοῦ Ἄ. Χομιακόφ τόσο στοὺς ρωμαιοκαθολικούς, ὅσο καὶ στοὺς προτεστάντες θεολόγους, ἀφοῦ τόσο ἡ μεθοδολογία, ὅσο καὶ τὸ περιεχόμενό τους εἶχαν μίαν ἄμεση ἢ ἔμμεση ἀναφορὰ σὲ «πνευματοκεντρικά» σχολαστικὰ ἢ «χαρισματικά» προτεσταντικὰ θεολογικὰ σχήματα.

Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, ὁ Ἄ. Χομιακόφ ἀποσυνέδεε πλήρως, ὅπως καὶ ὁ J. - A. Möhler, τὴ μετὰ ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ πνευματοκεντρικὴ ἐπίγεια Ἐκκλησία, ἥτοι τὴν «πνευματικὴ Ἐκκλησία» τοῦ Θ. Ἀκινάτη, ἀπὸ τὴν χριστοκεντρικὴ ἐπίγεια Ἐκκλησία τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἐπιγείου βίου τοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τὴν «ὄρατὴ Ἐκκλησία» τοῦ Θ. Ἀκινάτη, γιὰ νὰ ἀποκλεισθῇ πλήρως ἡ χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τόσο τῆς φύσεως, ὅσο καὶ τῶν ἰ. μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων θεσμικῶν τῆς ἐκφράσεων, οἱ ὁποῖες συνδέονται ἀμέσως καὶ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἄμεση μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὴ χαρισματικὴ κοινότητα τῶν πιστῶν καὶ σὲ κάθε συγκεκριμένο μέλος τῆς.

Ἡ ἄκριτη ὁμως ἀποδοχὴ ἀπὸ τὸν Ἄ. Χομιακόφ τῆς διχοτομικῆς αὐτῆς σχολαστικῆς προτάσεως τοῦ J. - A. Möhler παρέσυρε τὸν ἴδιο καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους σλαβοφίλους ρώσους θεολόγους σὲ ἐπικίνδυνες ἐκκλησιολογικὲς προτάσεις, μὲ παντελῶς ἀβασίμους μάλιστα πλασματικούς θεολογικούς συλλογισμούς. Ἄλλωστε, κατὰ τὸν ἰ. Χρυσόστομο καὶ τὴν ὁμόφωνη βιβλικὴ καὶ πατε-

47. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, III, 526-535.

ρική παράδοση, ὁ Χριστός «σαρκωθείς, Ἐκκλησίας σάρκα ἀνέλαβε»⁴⁸, ἀφοῦ χωρὶς τὴ Χριστολογία εἶναι ἀπαράδεκτη καὶ ὅποιαδήποτε πρόταση γιὰ μίᾳ αὐτονομημένη ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἀμοιβαία σχέση τῆς Ἐκκλησιολογίας μὲ τὴν Πνευματολογία. Πράγματι, *ἐπίγεια Ἐκκλησία χωρὶς Χριστὸ μετὰ ἀπὸ τὴν Ἐνανθρώπησή του* οὔτε ὑπῆρξε ποτέ, οὔτε θὰ ὑπάρξει, ἥτοι χωρὶς ἀναφορὰ τόσο τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ τῆς ὄντολογικῆς τῆς ταυτότητος στὸ δημιουργικῶς προσληφθὲν ἐκ τῶν ἀγνῶν αἱμάτων τῆς παρθένου Μαρίας, μὲ τὴ συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀναληφθὲν στοὺς οὐρανοὺς, μετὰ ἀπὸ τὸ θεῖο πάθος καὶ τὴν ἀνάστασι, *ἓνα καὶ μοναδικὸ αἰώνιο ἱστορικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ*.

Συνεπῶς, ἡ πνευματοκεντρικὴ «χαρισματικὴ ἐκκλησιολογία» τοῦ Ἄλ. Χομιακῶφ, ἡ ὁποία εἶχε ἔντονο ἀντιθεσμικὸ χαρακτῆρα, στηρίχθηκε, ὅπως καὶ ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ J. - A. Möhler, στὴν ἀποσύνδεση τοῦ ρόλου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸν ρόλο τοῦ Χριστοῦ στὸ μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας, καίτοι ἡ ἀποσύνδεση αὐτὴ εἶναι θεολογικῶς ἀδιανόητη καὶ ἐκκλησιολογικῶς ἀπαράδεκτη. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ Ἄλ. Χομιακῶφ κατέληξε ἀκρίτως στὴν πλασματικὴ διχοτομικὴ θεωρία τῶν *δύο Οἰκονομιῶν*, ἥτοι στὴν *Οἰκονομία τοῦ Υἱοῦ* καὶ στὴν *Οἰκονομία τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, τὴν ὁποία μάλιστα ἀποδέχθηκαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ὅπως θὰ δοῦμε, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐξέχοντες σλαβόφιλοι θεολόγοι (Σ. Μπουλγάκωφ, Β. Λόσσκυ, Π. Εὐδοκίμωφ, Λ. Καρσάβιν, Ν. Ἀφανάσιεφ κ.ἄ.).

Ὁ Ἄλ. Χομιακῶφ ὑποστήριξε ἀνθαιρέτως ὅτι ἡ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴ *Οἰκονομία τοῦ ἁγίου Πνεύματος* δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν *Οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ* στὴν *Ἐνανθρώπησι* καὶ στὸν *Ἐπίγειο βίον* του, προέβαλε δὲ ἐπιπολαίως ἢ ἀκρίτως *ἓνα πλασματικὸ ἐπιχείρημα* γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς παντελῶς ἀβάσιμης στὴ βιβλικὴ καὶ στὴν πατερικὴ παράδοση θεωρίας του, ἥτοι τῆς προτάσεώς του γιὰ τὴν πλήρη ἀποσύνδεση τῆς ὅποιασδήποτε σχέσεως τῆς παραχωρηθείσας στοὺς ἀποστόλους ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἐξουσίας μὲ τὸ «*Ἐμφύσημα*» μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάστασή του⁴⁹ ἀπὸ τὴν *Ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος* κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς⁵⁰.

Τὸ πλασματικὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα εἶναι προφανῶς ἀβάσιμο καὶ ὅποσδήποτε ἐσφαλμένο, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιατί ἡ ἄσκηση τῆς μεταδοθείσας μὲ τὸ «*Ἐμφύσημα*»

48. PG 52, 427.

49. Ἰω. 20, 21-23.

50. Πράξ. 2, 1-4.

τοῦ Χριστοῦ ἐξουσίας στους ἀποστόλους συνδέθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ ρητῶς μὲ τὴ συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιατί κατὰ τὴν ἀνάληψή του στους οὐρανοὺς ὁ Χριστὸς συνέδεσε πάλι τὴν ἀποστολὴ τῶν ἀποστόλων νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλα τὰ ἔθνη μὲ τὴν ὑπόσχεση γιὰ τὴν ἀποστολὴ σὲ αὐτοὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁵¹ ἢ ὁποία μάλιστα ἐκπληρώθηκε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς⁵².

Ἰπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, μὲ τὴν συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργοποιήθηκε ἀπλῶς ἢ ἤδη μεταδοθεῖσα στους ἀποστόλους ἐξουσία μὲ τὸ *Ἐμφύσημα τοῦ Χριστοῦ*, ἥτοι ὅπως ἀκριβῶς λειτούργησε ἡ συνεργία τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὴν *Ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ καὶ στὸν ὅλο Ἐπίγειο βίον τοῦ Χριστοῦ*. Ἄλλωστε, ἡ σχέση τοῦ *Ἐμφυσήματος τοῦ Χριστοῦ* μὲ τὴν *Ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος* εἶναι αὐτονόητη *στὸ πλαίσιο τῆς ἄρρηκτης καὶ ἀλληλέγγυας συνεργίας τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος* στὸ ὅλο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας.

Ἡ πλασματικὴ ὁμως ἐρμηνεία τῆς σχέσεως τοῦ «*Ἐμφυσήματος*» τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς «*Ἐπιφοιτήσεως*» τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὴν ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας ὡς δῆθεν ἀποσυνδέσεως ἀπὸ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἀβάσιμη στὴ βιβλική, τὴ λειτουργικὴ καὶ τὴν πατερικὴ παράδοση, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποσυνθέτει πλήρως τὴν ἄρρηκτη καὶ ἀλληλέγγυα συνεργία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸ ὅλο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας. Ἡ προτεινομένη ὁμως ἀποσύνδεση εἶναι καὶ ἐσφαλμένη, γιατί ἀποκλείεται ρητῶς ἀπὸ τὴν ὅλη ἀποστολικὴ παράδοση, μὲ κορυφαῖες μάλιστα τὶς μαρτυρίες ὄχι μόνο γιὰ τὴ μετάδοση τῆς ἐξουσίας τοῦ Χριστοῦ στους ἀποστόλους⁵³, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προτροπὴ Του πρὸς τοὺς ἀποστόλους νὰ τελοῦν ἀδιαλείπτως τὴ θεία Εὐχαριστία, ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε ὁρατὴ ἡ *πραγματικὴ παρουσία Του* στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία Του «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»⁵⁴.

Ἡ ἄρρηκτη ὁμως συνεργία τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία καὶ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους γιὰ τὴν ἄρρηκτη σχέση τοῦ *Ἐμφυσήματος τοῦ Χριστοῦ* μὲ τὴν *Ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος* στους ἀποστόλους κατὰ τὴν

51. Πράξ. 1, 7-8.

52. Πράξ. 2, 1-4.

53. Ἰω. 20, 21-23. Πράξ. 1, 7-8. Ματθ. 28, 18-20.

54. Ματθ. 26, 26-29. Μάρκ. 14, 22-25. Λουκ. 22, 14-20. Ἰω. 6, 51-59. Α' Κορ. 10, 14-18. 11, 23-29.

ἡμέρα τῆς ἀναλήψεώς του στοὺς οὐρανοὺς: «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὗς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»⁵⁵. Συνεπῶς, τὰ μεγαλύτερα χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία του ἦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παραχωρηθεῖσα μὲ τὸ «Ἐμφύσημα» στοὺς ἀποστόλους ἐξουσία του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στοὺς ἀποστόλους κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς γιὰ τὴν ἐνεργοποίησή της στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία⁵⁶.

Ἡ παραχωρηθεῖσα λοιπὸν μὲ τὸ «Ἐμφύσημα» στοὺς ἀποστόλους ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία βεβαιώνει, αὐτὴ καθ' αὐτήν, τὴν πραγματικὴ παρουσία του στὴ ζωὴ τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»⁵⁷, ἦταν ἀπολύτως ἀπαραίτητη ὄχι μόνο γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ θεσμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ ἐνὸς καὶ μοναδικοῦ αἰωνίου ἱστορικοῦ σώματος Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μετοχὴ τῶν πιστῶν στίς δωρεές τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ κορυφαία μάλιστα δωρεὰ τὴ μετοχὴ τους στὸ σῶμα καὶ στὸ αἷμα Χριστοῦ τῆς θείας Εὐχαριστίας γιὰ νὰ λάβουν τὴ θεία χάρη καὶ νὰ γίνουν θείας φύσεως κοινωνοί.

Πλασματικὴ ὁμως εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀόριστη θεολογικὴ πρόταση τοῦ Ἄ. Χομιακῶφ, κατὰ τὴν ὁποία ἡ μυστικὴ ἁγιαστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος ἐνεργεῖ ἔσω καὶ ἀτελῶς καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι στοὺς αἵρετικούς, τοὺς σχισματικούς καὶ τοὺς παρασυνάγοντες. Εἶναι λοιπὸν πολὺ χαρακτηριστικὸ ὅτι τὴ θέση του αὐτὴ χρησιμοποίησε καὶ ὁ σφοδρὸς πολέμιος τῆς πνευματοκεντρικῆς ἐκκλησιολογίας τῶν σλαβοφίλων θεολόγων Γ. Φλορόβσκυ γιὰ νὰ ὑποστηρίξει ὅτι «ὅπου τελοῦνται τὰ μυστήρια ἐκεῖ ὑπάρχει Ἐκκλησία» («Where the sacraments are performed, there is Church»), ἀντιστρέφοντας μάλιστα τὴ θέση τοῦ Κυπριανοῦ Καρθαγένης, ἥτοι ὅτι «ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία» (*extra Ecclesia, nulla salus*).

Ὁ Γ. Φλορόβσκυ προέβαλε τὴ θέση αὐτὴ τοῦ Ἄ. Χομιακῶφ γιὰ νὰ διατυπώσῃ ἀκρίτως τίς ἀσαφεῖς θέσεις του στὴν περίφημη πλέον θεολογικὴ πραγματεία του (1933) γιὰ τὴν προβολὴ τῶν θεολογικῶν κριτηρίων διακρίσεως τῶν χαρισματικῶν ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀσαφὴς αὐτὴ θεολογικὴ

55. Πράξ. 1, 7-8.

56. Πράξ. 2, 1-4.

57. Ματθ. 28, 18.

διάκριση, η οποία εντάχθηκε στην έπισφαλή μεθοδολογία της «λήψεως του ζητουμένου» (*petitio principii*), έπηρέασε όχι μόνο όλους σχεδόν τους σλαβοφίλους όρθοδόξους θεολόγους, αλλά και τη σχετική απόφαση της Β΄ Βατικανής συνόδου (1962-65) για την αποδοχή της διακρίσεως αυτής τόσο στο δογματικό σύνταγμα περί της Έκκλησίας (*Lumen gentium*), όσο και στο συνοδικό διάταγμα περί Οικουμενισμού (*Unitatis redintegratio*).

Είναι λοιπόν προφανείς οι σοβαροί θεολογικοί λόγοι για την όφειλετική προβολή από την πατερική παράδοση της άρρηκτης και άλληλέγγυας σχέσεως άφ' ενός μόνου του Υίου και του άγιου Πνεύματος στο όλο μυστήριο της έν Χριστώ θείας οικονομίας, ήτοι από τη δημιουργία του ύλικου κόσμου έως της συντελείας του αιώνου, άφ' έτέρου δέ της Γερωσύνης και του Χαρίσματος στην όλη μυστηριακή ζωή της Έκκλησίας, ήτοι για να βεβαιώνεται συνεχώς, με τη συνεργία πάντοτε του άγιου Πνεύματος, ή χριστοκεντρική όντολογία της Έκκλησίας ως του αιώνιου ιστορικού σώματος του Χριστού. Άλλωστε, υπό την έπίδραση της προτεσταντίζουσας φιλελεύθερης έκκλησιολογίας του J. - A. Möhler, εισήχθη άκρίτως και στην όρθόδοξη έκκλησιολογία από τον Ά. Χομμακώφ και τους όμόφρονές του σλαβοφίλους Ρώσους θεολόγους (Σ. Μπουλγκάκωφ, Α. Καρσάβιν, Β. Λόσσκυ, Ν. Άφανάσιεφ κ.ά.) ή διακριτική άποσύνδεση του έργου του άγιου Πνεύματος από το όλο έργο του ένανθρωπήσαντος Υίου και Λόγου του Θεού κατά την Ένανθρώπηση και τον Επίγειο βίο του Χριστού.

Η άποσύνδεση αυτή άποσκοπούσε άφ' ενός μόνου να άπορρίψη την καθιερωμένη στην βιβλική και την πατερική παράδοση χριστοκεντρική όντολογία του μυστηρίου της Έκκλησίας, άφ' έτέρου δέ να επιβάλει μία άποκλειστική πνευματοκεντρική έρμηνεία της χαρισματικής ταυτότητας τόσο της όργανώσεως, όσο και της λειτουργίας του σώματος των πιστών (*corpus fidelium*) κάθε έπίγειας τοπικής έκκλησίας, ήτοι ως μιās άποκλειστικής δημιουργίας του άγιου Πνεύματος, μετά από την Έπιφοίτησή του κατά την ήμέρα της Πεντηκοστής, και χωρίς όποιαδήποτε έξάρτηση από τον Χριστό ή το έπιτελεσθέν στον Επίγειο βίο του έργου. Η διχοτομική λοιπόν θεολογική προσέγγιση των διαδοχικών ρόλων της άλληλέγγυας συνεργίας του Υίου και του άγιου Πνεύματος στο μυστήριο της έν Χριστώ θείας οικονομίας κατέληξε στην πλασματική και άπαράδεκτη θεωρία των δύο διακριτών Οικονομιών, ήτοι της Οικονομίας του Χριστού και της Οικονομίας του άγιου Πνεύματος, την όποία άποδέχθηκε και άνέπτυξε με συστηματικό τρόπο ό διαπρεπής θεολόγος Β. Λόσσκυ.

Ίερωσύνη και Χάρισμα

Ἡ διχοτομική προσέγγιση *Χαρίσματος* και *Ίερωσύνης* εἶναι μία πλασματική θεωρία τοῦ διαπρεπέστερου λουθηρανοῦ θεολόγου τῶν νεωτέρων χρόνων *A. v. Harnack*, με ἐρέθισμα μάλιστα τὴν ἀνεύρεση τοῦ κατηχητικοῦ πονηματίου τῆς *Διδαχῆς*, ἡ ὁποία χρονολογεῖται στὴν πρῶιμη μεταποστολικὴ ἐποχὴ (75-85 μ.χ.) και προβάλλει τὸν ὑπερέχοντα ρόλο τῆς *τάξεως τῶν Προφητῶν* ἔναντι τοῦ τοπικοῦ ἱερατείου (*Ἐπισκόπων*=πρεσβυτέρων και διακόνων) στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας με βάση τὸ σχετικὸ χωρίο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Ἐφεσίους⁵⁸, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Χριστὸς «ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας και διδασκάλους τὸν πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος Χριστοῦ».

Ἡ θεωρία ὁμως αὐτὴ εἶναι προφανῶς ἀβάσιμη, γιατί παραθεωροῦνται σημαντικὰ στοιχεῖα, ἥτοι: α) οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν λάβει στὴ χειροτονία τους τὴν ἐξουσία τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος με τὸ «Ἐμφύσημα» τοῦ Χριστοῦ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάστασή Του και με τὴν ὑπόσχεση τῆς ἄμεσης ἀποστολῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁵⁹ γι' αὐτὸ οἱ ἐπίσκοποι, ὡς κατ' ἀποστολικὴ διαδοχὴ φορεῖς τῆς ἐξουσίας τῶν ἀποστόλων, εἶναι συγχρόνως, αὐτοὶ καθ' αὐτοί, ἐκφραστές και ἐγγυητές τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἐκκλησία Του, και β) οἱ δοκιμότεροι ἀπὸ τοὺς μαθητές και συνεργοὺς τῶν ἀποστόλων εἶχαν ἀναδειχθῆ με τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶχαν χειροτονηθῆ ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους και εἶχαν λάβει τὴν ἐξουσία τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος⁶⁰ γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ ἔργο τῶν ἀποστόλων και νὰ χειροτονοῦν τὸ τοπικὸ ἱερατεῖο σὲ κάθε τοπικὴ ἐκκλησία, γι' αὐτὸ ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὶς τελεταῖες Ἐπιστολές του χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο «Χάρισμα» μόνο κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴ χειροτονία στὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ.

Στὸ πλαίσιο τῆς ἐξέχουσας ἀυθεντίας τῶν ἀποστόλων και τῶν κατ' ἀποστολικὴ διαδοχὴ κανονικῶν διαδόχων τους ἐπισκόπων ἐντάσσει ὁ μαθητῆς τοῦ Πολυκάρπου ἁγιος *Εἰρηναῖος Λυῶνος* τὸ συνδεόμενο με τὴν ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ «*χάρισμα τῆς ἀληθείας*» (*charisma veritatis*), γι' αὐτὸ τὸ συνδέει τόσο με

58. Ἐφεσ. 4,11-12.

59. *Ματθ.* 28,18-20. *Ίω.* 20, 21-23. *Πράξ.* 1,7-8. 2,1-4. 13,1-3.

60. *Α' Τιμ.* 1,18-19. 4,13-14. *Τίτ.* 3, 12-14.

τήν «ἀποστολική διαδοχή» (*qui successionem habent ab apostolis*), όσο και με την κανονικότητα της χειροτονίας τους στο ἐπισκοπικό ἀξίωμα (*qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum adherere vero his, qui et apostolorum doctrinam custodiunt*), ἤτοι ἂν παραμείνουν πιστοὶ στή διδασκαλία τῶν ἀποστόλων⁶¹. Ἡ ἄρρηκτη ἐπομένως συζυγία Ἱερωσύνης καὶ Χαρίσματος ἐκφράζει σαφῶς τὴν ἄρρηκτη συνεργία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στο ὄλο μυστήριο τῆς ἐν Χριστῷ θείας οικονομίας, γι' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀποσύνδεση τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸ πρόσωπο ἢ τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀποσύνδεση τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἐπίγειο βίο του ἀπὸ τὴν συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ προτεσταντικὴ ὁμως ἀπόρριψη τῆς χειροτονίας καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος εἶχε τὶς ρίζες της τόσο στὴν τυπολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ «σώματος Χριστοῦ» τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς σχολαστικῆς θεολογίας τῆς Δύσεως, όσο καὶ στὴ διχοτομικὴ διάκριση τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν Θωμᾶ Ἀκινάτη σὲ «ὄρατὴ» (Ἐνανθρώπιση-Ἐπίγειος βίος τοῦ Χριστοῦ) καὶ σὲ «πνευματικὴ» (μετὰ ἀπὸ τὴν Ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος). Ἡ πνευματοκεντρικὴ λοιπὸν πρόταση τοῦ κορυφαίου ἐκπροσώπου τῆς φιλελεύθερης ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας τῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης J.- A. Möhler γιὰ ἕνα ἐποικοδομητικὸ διάλογο τόσο μετὰ τὸν παλαιὸ Προτεσταντισμὸ, όσο καὶ μετὰ τὶς ἀποσχισμένους ἀπὸ αὐτὸν προτεσταντικὲς Σέκτες (Χαρισματικὰ κινήματα), εἰσήγαγε μίαν αὐθαίρετη διχοτομικὴ προσέγγιση τοῦ θεσμικοῦ καὶ τοῦ χαρισματικοῦ στοιχείου τῆς Ἱερωσύνης μετὰ εὐνόητες μάλιστα τὶς ἀντιφατικὲς προεκτάσεις καὶ στὴν Ἐκκλησιολογία, ἡ ὁποία υἰοθετήθηκε ἀπὸ τὴ Β' Βατικανὴ σύνοδο (1962-1965), μετὰ τὴν ἀποδοχὴν μάλιστα καὶ τῆς ἄκριτης διακρίσεως τῶν χαρισματικῶν ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ κατ' ἐξοχὴν ἐπομένως χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία Του εἶναι ἄφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀδιάκοπη συνέχεια τῆς ἐξουσίας του στοὺς ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους τους γιὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλα τὰ ἔθνη «καὶ ὡς ἐσχάτου τῆς γῆς»⁶², ἄφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀποστολὴ σὲ αὐτοὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς γιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς καὶ βεβαία ἡ ἀποστολή τους γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ αἰωνίου ἐκκλησιαστικοῦ Του σώματος, μετὰ ἐπίκεντρο πάντοτε τὸ μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας.

61. Κατὰ αἰρέσεων, IV, 29,4.

62. Ματθ. 28, 18-20. Ἰω. 20, 21-23. Πράξ. 1, 7-8.

Συνεπῶς, τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὄχι βεβαίως ὁ διάδοχος, ἀλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐγγυητὴς τῆς ἀθθεντικῆς συνέχειας τῆς ἐνεργοῦ ἐξουσίας τοῦ Χριστοῦ στοὺς ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους τους, γιὰ νὰ προεκτείνεται τὸ αἰώνιο αὐτὸ ἱστορικὸ σῶμα Του, «ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», μὲ ὁρατὸ τρόπο στὸ μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὥστε νὰ ἐγκεντρίζονται σὲ αὐτὸ ὅλοι οἱ πιστοί, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἥτοι «ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ» ὁ Χριστὸς στὴν ἔνδοξη δεύτερη παρουσία του⁶³.

SUMMARY

Priesthood and charism

By Vl. I. Phidas
Emeritus Professor

The dichotomous approach of *Charism and Priesthood* is a fictitious theory of the most renowned Lutheran theologian of more recent times A. v. Harnack, using as stimulus the discovery of the catechetical opusculum of the *Didache*, which dates from the post-apostolic period (AD 75-85) and projects the superior role of the order of the Prophets over against the local priesthood (Bishops=presbyters and deacons) in the life of the Church. So, he used as basis of this theory the pertinent verse of the epistle of the Apostle Paul to the Ephesians (4,10-12), according to which Christ gave “*that some would be apostles, some prophets, some evangelists, some pastors and teachers to equip the saints for the work of ministry, for building up the body of Christ*”.

However, this theory is apparently baseless, because it overlooks important data, namely: a) that the Apostles had received at their ordination the authority of the apostolic office by the “Breathing” of Christ after his resurrection and the promise of the imminent sending of the Holy Spirit (*Matth. 28,18-20. John 20,21-23, Acts 1,7-8, 2,1-4,13,1-3*). This is why the bishops, as bearers of the authority of the apostles through apostolic succession are simultaneously spokesmen and guarantors of the real presence of Christ in his Church; and b) that the most approved of the disciples and collaborators of the apostles had been designated by the illumination of the Holy Spirit, had been ordained by the

63. A' Κορ. 11, 26.

Apostles and had received the authority of the apostolic ministry in order to assist in the work of the Apostles and to ordain the local clergy in every local church. This is why apostle *Paul* in his last *Epistles* had used the term “*Charism*” only with reference to the ordination in apostolic succession (*I Tim.* 1,18-19. 4,13-14. *Tit.* 3,12-14).

It is in the context of the superior authority of the Apostles and of the bishops, as their successors by virtue of apostolic succession, that the disciple of Saint Polycarp Irenaeus of Lyons introduces the “*Charism of truth*” (*Charisma veritatis*), which is connected with the authority of Christ. This is why he links it both with the “*apostolic succession*” (*qui successionem habent ab apostolis*), and with their canonical ordination to the episcopal ministry (*qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum adhaerere vero his, qui et apostolorum doctrinam custodiunt*), i.e. as long as they remain faithful to the teaching of the Apostles (*Contra Haereses*, IV, 29,4). Thus, the *indissoluble conjugation of Priesthood and Charism* clearly expresses the *indissoluble synergy of the Son and the Holy Spirit* in the entire mystery of the divine economy in Christ, and this is why the dissolution of the *Charisms* of the Holy Spirit from the work of Christ in his earthly life from the synergy of the Holy Spirit is impossible.

However, the *protestant rejection of the ordination to the episcopal office* has its roots both in the *typological interpretation* of the “*body of Christ*” of the Eucharist and the Church by the representatives of the scholastic theology of the West, as well as in the dichotomous distinction of the earthly Church by *Thomas Aquinas* into “*visible*” (*Incarnation-Earthly life of Christ*) and “*spiritual*” (*after the Outpouring of the Holy Spirit*). Thus, the *spirit-centered proposal* of *J.-A. Möhler*, the supreme representatives of the of the liberal roman-catholic theology of the Tübingen School, for a constructive dialogue of the Roman-catholic Church with the *old Protestantism*, as well as with *protestant Sects (Charismatic movements)*, which had been separated from it. This proposal introduced an arbitrary dichotomous approach of the *institutional* and the *charismatic* element of the Priesthood with plausible and conflicting extensions in Ecclesiology, which was adopted by the Second Vatican Council (1962-1965) through the acceptance of the uncritical distinction between the *charismatic* and the *canonical* boundaries of the Church.

Nonetheless, the *superior Charisms* of Christ to his Church on earth are on the one hand the uninterrupted continuation of his authority in the Apostles

and their successors to preach the Gospel to all nations “to the end of the earth” (*Matth.* 28,18-20. *John* 20,21-23, *Acts* 1,7-8), and on the other hand the sending of the Holy Spirit to them on the day of Pentecost, so that their mission for the constitution and expansion of his *eternal ecclesiastical body* may be secure and confirmed, having as its epicenter the sacrament of the divine Eucharist. Consequently, the Holy Spirit is certainly not the successor (*causa proxima*), but the supreme guarantor of the authentic continuation of the active authority of Christ in the Apostles and their successors (*causa remota*) for the expansion of his *eternal and historical body*, “*which is the Church*,” made visible in the sacrament of the divine Eucharist, so that all believers may be centered in it, to the end of this age, i.e. “*until Christ comes*” at his glorious second parousia (I *Cor.* 11,26).